Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 153 (9836) 1975 чылдың июль 2, среда | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 кеп.

„САЛЮТ-4“: медицина дуржулгалары

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Петр Климук биле Виталий Севастьяновтуң орбитада эртем станциязы «Салют-4»-ке июнь 29-та ажыл хүнү медицина дуржулгаларын кылыры-биле эрткен. Велоэргометрни болгаш тускай хептерни ажыглавышаан, эмчи шинчилелгелерин кылган. Ол үеде электрилиг кардиограмманы кылып, баш мээзинде хан хемчээлин тодараткан. Дензи чок байдалга үргүлчүлеллиг үе дургузунда вестибулярлыг аппараттың ажылдаар байдалын шинчилээр сорулга-биле дескинер сандайны ажыглап, хөй янзы шинчилеллерни кылган.

Июнь 29-туң ажыл хүнүнде космонавтылар ханны алгаш, сөөлүнде Черге эккелгенде шинчилээри-биле белеткээн.

Июнь 30-де станцияга дыштанылга хүнү болган. Космонавтылар мурнунда хүннерде кылган ажылдарының түңнелдерин кылып, өрээлдериң иштин арыглап, дыштанып хүндээнвер.

Эштер Климук биле Севастьяновтуң кадыының байдалы эки. Станцияның системалары чогумчалыг ажылдап турар. Орбитада «Салют-4» эртем станциязының ужудуушкуну үргүлчүлевишаан.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫ ИЖИ

Чылдың баштайгы чартыы доозулган. Алды айларның планын чедиишкиниг күүседир дээш үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорттуң, тудуг индустриязының коллективтери бир дески шудургу ажылдап келген. «Эвээн чарыгдалдарлыг, эки шынарлыг, хөй продукцияны бээр» деп лозун-биле калбак нептерээн социалистиг чарыш беш чылдың доозукчу чылының планнарын хуусаа бетинде боттандырып доозар дээш демиселде күш-ажылчы коллективтерге дузалап турар. Ол дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң чер болгандан дыннадып турары болза:

БРАТСК. «Ангар-тудуг» эргелелиниң тудугжулары Байкал-Амур магистралының барыын талакы участогун тудар талазы-биле чарыштың онаалдазын боттандырган.

Усть-Кут—Звездный участогунуң 64-кү километр-кол участогунда ажыл онза хайныышкыныг чоруп турар.

СЭКП-ниң XXV съездизин телептиг уткуурунга белеткенмишаан, эргелелдиң тудугжулары Лена хемни кежилдир көвүргү тударын августа доозарын, а чылдың төнчүзүнге чедир Усть-Куттан Звездный чедир баштайгы поездини эрттирерин шиитпирлээн.

КИРОВ. Мал чеми дрожжилер бүдүрер талазы-биле чартык чылдың онаалдазын биохимия заводу хуусаа бетинде күүседкен. Эрткен чылдың баштайгы чартыында ажылдап үнүргениден ийи катап хөй —17 муң ажыг тонна дрожжилерни бүдүрүп үндүрген. Бүдүрүлгениң коллективи чыл төнчүзүнге чедир планга немей 800 ажыг тонна продукцияны белеткеп үндүрерин төлевилээн.

Чаа техниканы нептереткениниң, бүдүрүлгениң технологиязын сайзырадгайзытканының ачызында бүдүрүүшкүннүң темпилерин дыка бедидерин чедип алган.

Ам заводтуң коллективи чаа дериглевниң төлевилел күчүзүн нормативтиг хуусаазындан алды ай мурнады шиңгээдип алыр дээш күжениишкиниг ажылдап турар. Ол болза чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр ийи муң ажыг тонна дрожжилерни ажылдап үндүрер арганы бээр.

ХАРЬКОВ. КамАЗ-ка ажыглаар кылымал климаттың дыка хөй установкаларын чартык чылдың онаалдазында киприштир «Кондиционер» завод бүдүрүп чоруткан. Набережные Челныла кайгамчык улуг автобүдүрүлгеже алды айлар дургузунда ниити бүдүрүкчүлүг шакта-ла алды миллион кубометр арыг агаарны бээр ыдыг 55 агрегатты чоруткан.

Бүдүрүлгенин специалистери установкаларның белдирлериниң болгаш кезектериниң хөй нуруузун дөмейлештирген, ол чорук оларны кылып үндүрерин дыка дүргедеткен.

Узбек, Казах, Грузин, Азербайджан, Молдав, Латви болгаш **Таджик** Совет Социалистиг республикаларның Төп статистика эргелелериниң дыннатканын өзугаар алырга, ол республикаларның үлетпүрүүн ажылдакчылары продукцияны сайгарарының болгаш кылыгларның эң чүгүлү хевирлериниң хөй нуруузун бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле чылдың баштайгы чартыының планын күүседирин хуусаа бетинде боттандырган.

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

ЧАЙЛАГЛААШКЫН— КИЧЭЭНГЕЙНИҢ ТӨВҮНДЕ

Доозукчу чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрериң көвүдедири, планныг онаалдаларны долдур болгаш ажыр күүседири чайлаглаашкынны, ниитиниң малының чайгы одарладыышкынын эки организастаарындан кол хамааржыр. Барыын-Хемчик районунуң «Шекпээр» совхозта бо талазы-биле байлалды чугаалап бээрин бистиң корреспонтендивис совхоз директорунуң хүлээлгезин күүседип турар кол экономист Ш. Д. Ооржактан дыннаан.

— Совхоз чайлаглаашкынга канчаар белеткенгенил, малдың чайгы одарладыышкынын канчаар организастаарыл, Шериг-оол Дизижикович?

Чайлаглаашкынны организастаарының план-хемчеглерин дирекция, партком баш бурунгаар ажылдап кылгаш, тус-тус малчыннарга таныштырган. Чайлагларда өөт-сигенниң үнген байдалын тускай эртемниглер эргип көргүлээн. Мурнуку чылдарда малчыннарывыстың хөй кезии тайгалар үнмейн, Чер-Чарык, Суг-Бажы, Ак, Алаш хемнериниң уннарынга чайлап, малдың эки семиртилгезин чедип албайн турган. Бо чылын малдың одарладыышкынын экижидер сорулга-биле шээр малды сериин тайгаларже дарый үндүрерин шиитпирлээн бис. Колдуунда Час-Адыр, Аянгаты баштары, Теве-Адар, Актың Теректиг, Баян-Хол бо мынчаар чайлаарын көргеп. Бо хүннерде бүгү бода мал, саар инектен өскези, ол ышкаш күрүнеге дужаар 12 кодан шээр мал тайгаларже үнгүлээн.

— Совхозтуң малының баш саны өскен болгай. Чайгы одарынар четчир бе? Немелде одарлар ажыглаар бе?

Мал бажы өскепи-биле немелде одарлар биске херек турган. Районнуң девискээринге бо чылын өөт-сиген кызыы болганындан одарлар чедиишпес ужурунда садар дээш чамдык шээр малывысты Улуг-Хем девискээринче чорударын планнап турган бис. Сөөлүнде бо айтырыгны улам сайгарын көрүп, тайгаларже малды одарладып үндүрерин шиитпирледивис. Ылангыя Аянгатыда Шокар-Тайга, Кара-Адыр, Баян-Хол, Ак, Час-Адыр ол ышкаар чайлаглай болур черлерин тып, оларже орук аштап малчыннарны көжүрер. Ак-Адырже 10 км Час-Адырда 600 метр черни машина-биле эртер кылдыр орукту аштап турар. Машина четпес черлерже малдарны көжүрер бир звенону тургускан.

— Чамдык хойжулар хоюн кыргытпайн чайлагларже көже бергилээн болгай. Кыргылданы ана канчаар организастаарыл?

Бистиң күрүнеге садар хоювус чайлаглап үне бергеН. Ынчаарга ооң кыргылдазын чайлагларга барып организастаар бис. Совхозтуң ийи салбырында көжүп чоруур ийи кыргылда пунктузун тургускан. Орта барык 20-20 кыргыкчыны хаара тудар. Оларга дөрт майгыны, аш-чемни, машинаны хандырып бээр. Кыргыкчыларның командировка акшазын төлээр. Малчыннар бо ажылга боттары база киржир.

— Кол сорулга малды чайын эки семиртири. Ынчаарга семиртилге талазы-биле социалистиг чарышты малчыннар ортузунда организастаан бе?

Эки семиртилге дээш чарышты организастап турар. Тинлекчилерни тодарадып, шаңнал-мактаары-биле тускай комиссияны тургускан. Семиртилгеге эң эки көргүзүглерни чедип алган ийи хойжуга 200-200 рубльди, ийи инек кадарчызынга 150-150 рубльди бээр. Оларны социалистиг чарыштың тинлектизи кылдыр санавышаан, шилчиир өмпелди тыпсыр. Борта малчыннарның мал чеми белеткеп ап турарын база көөр апаар. Ол ышкаш дензи немээни дээш немелде төлевирни кадарчылар алыр.

— Малчыннарның амыдырал хандырылгазын, культурлуг дыштанылгазын канчаар организастаарыл?

Көжүп чоруур ийи садыгны тургускаш, ону декадада бир катап малчыннарже чорудар. Малчыннарның медицина хандырылгазын экижидер-биле эмчилер он ховактап оларны эргип, эмнелге-профилактиктиг ажылдарны чорудар. Чайлагларда малчыннарның кол төвү болур Час-Адырга бир кызыл-өгүү, Актың Теректиг-ге бир өгүү дерип тургузарын көрген. Орта солун, сеткүүлдерни, ойнаар күүлдерни чедирер, бот-тывынгыр уран күүл коллективинин концертин бараалгадыр.

Бо бүгү ажылдарны дарый организастааш, бүгү малчыннарны бо хүннерде чайлагларга чедирери көрдүнген.

СЕСКИ АГРЕГАТ БЕЛЕН

Июньнуң 30-де күрүне комиссиязы Кызыл ТЭЦ-тиң сес дугаар котёл агрегадын болгаш ооң турар улуг бажыңын, даштыкы дериг-херекселдерин хүлээп алган. Эрткен неделяның сөөлгү хүннеринде Б-35/40 дээр маркалыг ол агрегаттың ажылчын комиссиязы дериг-херекселдерни ажылдадып, шенеп көөрүн, чешпээрээн актыга ат салган соонда, ол үш хойух дургузунда соксаал чокка ажылдаан. Ол үениң дургузунда агрегаттың бүгү кезектери болгаш механизмнери, даштыкы дериг-херекселдери шынарлыг кылдынганы илерээн.

Бодунуң тургузуунуң талазы-биле дыка нарын бо агрегатты «Кызыл ЦЭС тудуг» трестиң тудуг эргелелиниң, «Востокэлектромонтаж» трестиң Красноярскиде монтаж эргелелиниң тускай эртемниглери, тудугжулары кылганнар.

Кызылдың электра станциязының сес дугаар котел агрегадының комплекизинде бус котёлу, оттулар үүл дамчыдыкчызы, химиктиг бүдүмелдер арыглакчызы, чылыг дамчыдыкчызы болгаш даштыкы хөй дериг-херекселдер кирип турар.

— Бистиң электри станциязының чагын өзугаар бо тудугга кол ажылдарны «Кызылдың ЦЭС тудуг» трезиниң тудуг эргелели кылган — деп, ЦЭС-тиң начальниги Георгий Степанович Степанов чугаалаан.—Ынчаарга дузалал-монтаж ажылдарының күүседикчизи — «Востокэнергомонтаж» трест болган. Сөөлгү ийи-үш чыл дургузунда бо агрегатты тургузарының талазы-биле дыка хөй акша-хөреңгини шиңгээткен, тудугжулар болгаш монтажчылар-даа эки ажылдаанар. Бо чылдың ийиги кварталында агрегатты тудуп доскаш, ажыглаага дужаар хүлээлге чедиишкиниг күүсеттингени ол-дур.

Георгий Степановичнден тудугга шылгараан коллективтерни болгаш тус-тус кижилерни адаарын дилээн бис. Ол мынча дээн:

— Маңаа бир-ле дугаарынла Николай Анатольевич Арзамасов биле Василий Александрович Ощепковтуң бригадаларын адаар херек. Эң ылаңгыя Н. А. Арзамасовтуң бригадазы ийи чыл ажыг үениң иштинде агрегаттың бүгү монтаж ажылдарын төлевилел өзугаар кылып келген.

Оттулар үүл дамчыдыкчызын, изит бус дамчыдар черни, оттулар үүл артыкчыларының, газ-химиктиг бүдүмелдериниң арыглакчызын болгаш агрегаттың бажыңын «Кызылдың ЦЭС тудуг» эргелелиниң прораб Н. А. Крапивинге удурткан бригадазы эки шынарлыг кылып, доосканын база айтыр херек.

Бо бүгү тудуглар хары уттла, бот-боттары-биле тудуш ажылдаар комплекс боп турар.

Республика найысылалын чылыг-биле хандырар төп черниң ажылдакчыларының киргеН үлүүн демдеглээри чугула.

Кызылдың электри станциязының сески — Б-35/40 деп агрегады найысылалдың чылыг хандырылгазының төвү болур.

Т. МОНГУШ.

ЧУРУКТАРДА: агрегаттың хыналда башкарылга оттулар чериндe инженер Г. Лобанова; чылыг дамчыдылгазының чаа хоолайы.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

СУГГАРЫЛГА

«Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының суггарыкчылары часкы, чайгы суггарылгаже кичээнгейни күштелдирген.

Амгы үеде сигеН, люцерна шөлдериндe суггарылганы гидротехник эш Ак-Лама, салбыр эргелекчизи эш Кара-Сад оларның удуртулгазы-биле бедик темпилиг чорудуп турар. Суггарыкчыларның күш-ажылын он хонуктап тутпаан, мурнакчыларга шаңнал-макталды тыпсыр. Бо чорук оларның материалдыг сонуургалын бедиткен.

Ылаңгыя коммунист Т. Тамбаның удуртКан звеноузуңу кежигүннери 900 га люцерна, 196 га сигеН шөлүн эки шынарлыг суггарган. Мурнакчы суггарыкчылар Р. Чанчып, Ю. Кожага, К. Шаравии, Б. Чыскал-оол олар хүн үлүүн 150—170 хуу күүседип, шудургу ажылдар турар. Ол ышкаш 50 га кызыл-тас шөлүн суг чаштырар машина-биле суггарган.

Ч. ТОВАРИЩТАЙ.

Төрээн чуртка эки шынарлыг хөй дүктү берээл

ЧАРТЫК ЧЫЛ ПЛАНЫН АЖЫРГАН

Күрүнеге эки шынарлыг элбек дүктү дужаар дээш ажыл-иш бо хүннерде Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында хайныышкынныг чоруп турар. Районнуң үш колхозу чартык чылда күрүнеге дүк дужаарының планын ажыр күүседипкен.

«Искра» колхоз 8 тоннаны дужаар турган 9,7 тонна, «Октябрь 30 чылы» колхоз 6 тоннаның орнунга 6,7 тонна, Ленин аттыг колхоз 7 тоннаны дужаар турган 10,5 тонна кылдыр күүседип, чартык чылда эки көргүзүглерлиг болган.

Эки шынарлыг дүктү күрүнеге дужаар дээш социалистиг чарышка районнуң өске ажыл-агыйларын үстүнде колхозтар мурнап турар. Хой кыргылдазын олар организастыг эгелеп, ажылдың темпизин бедиткен. Бо хүннерде ында хой кыргылдазы изиг түлүг. Кыргылданы ыыска хуусаада доскаш, хойларны сериин өөт-сигенниг тайгаларже одарладып, семиртир сорулга салдынган.

Беш чылдың доозунчу чылында күрүнеге дүк дужаарының планын долдур болгаш ажыр күүседир арга ол колхозтарда бар.

М. МОҢГУШ.

Чөөн-Хемчик район.

МАССАЛЫГ КИРГЕН

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң хойларының дүгү хозалыры билек, кыргылдаже июнь он сес үезинде кирген. Кыргылда пунктузунга электрилиг 60 хачыны тургускан. Баштайгы үш хүн иштинде 1700 хойну аңаа кыргаан.

Кыргынчылар Кара-кыс Хертек, Чылбак Салчак, Сандый Моңгуш олар хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип, шалыпчы ажылдап турарлар.

Х. САМДАҢЧАП.

ЧҮСТЕН — ЧҮС ЧЭЭРБИ БЕШ

Михаал Балбың-оолович Чанчыы «Найырал» совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи. Тоску беш чылдың эрткен чылдарының иштинде ол күш-ажылчы чеДнишкиннерлиг ажылдап, мактал-шаңналды чаңгыс эвес удаа алган.

Мурнакчы малчын төрүүр чүс өшкүге онааштыр 1973 чылда 123, эрткен чылын—125, бо чылын база 125 апайны мекли камгалап алган. Доозукчу чылда совхозтуң бүгү малчыннарының ортузунда чарыштың тинлекчизи болуп, күш-ажылчы үлегерин ол көргүскен. Ооң-биле кады бир өшкүден 730 грамм эки шынарлыг дүктү кыргып, күрүнеге дужаган.

Дуржулгалыг малчын кыштаандан көжерде, чаңчыл өзугаар кажаазын септээш, көржеңни хоорган, өдээн бөлүп, курганган. Чайгы үеде сигенни кезип белеткеп алырынга ол белеткенин турар.

Ооң күш-ажылчы чедиишкиннериниң бир чажыды чайын малды сериин оттуг тайгага семиртип ап, кыжын одар-белчиирин таарыштыр кадарып, кыштаг-хораазын таарымчалыг белеткеп ап турарында.

Т. АРАНДОЛ.

Улуг-Хем район.

Тринидад болгаш Тобагонуң Премьер-Министриниң келгени

Тринидадтың болгаш Тобагонуң Премьер-Министри Эрик Юстас Вильямс Совет чазактың чалаанын өзугаар июнь 30-де Москвада албан ужурунда аян-чорук кылып келген.

Тринидад болгаш Тобагонуң база Совет Эвилелиниң күрүне туктарын аскан аэродромга хүндүлүг аалчыны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары И. В. Архипов, В. А. Кириллин, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, албанның өске-даа кижилери уткаан.

Ужудуушкун шөлүнге хүндүлел танныылын чыскаган. Ийи чурттуң күрүне гимнери чаңгыланган.

А. Н. Косыгин биле Э. Ю. Вильямс совет дайынчыларның чыскаалын эргип көрген.

Премьер-Министрни Москваның ажылчы чоннарының төлээлекчилери чылыы-биле уткааннар.

Мотоциклчилерниң хүндүлел үделгези-биле автомашиналарның эрткени найысылал кудумчуларынга Тринидад болгаш Тобагонуң база Совет Эвилелиниң күрүне туктарын, байыр чедирген транспарантыларны аскан.

(СЭТА).

МАРГЫЛДАА ССРЭ-ГЕ БОЛУР

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның чер аңдарар механизаторларының ийиги маргылдаазының болур чери болгаш үезин тодараттынган. Туланың көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының Плавск хоорайдан ырак эвесте дуржулга шелүнге эң дээре дээн механизаторлар маргылдажыр. Июль 19-та ол черге тускай хемчээл өзугаар черни аңдарар болгаш эң-не билдилиг аңдарыкчылар илереп келир.

— Маргылдаага киржир сес чурттуң тус бүрүзү-ле тос кижиден тургустунган команданы киирер эргелиг. Маргылдааны үш хевирниң —МТЗ-50, ДТ-75, К-700 дээр тракторлар-биле эрттирерин шиитпирлээн. Румынияның, Польшаның болгаш өске-даа чамдык чурттарның механизаторлары боттарының чурттарынга бүдүрген машиналары-биле маргылдаага киржир бодалдыг — деп, чемпионаттың кол судьязы, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң Чер амылының эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы А. И. Попов СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

Аңдарган черниң шынарын он ийи көргүзүглер барымдаалап үнелээр. Операция бүрүзүн күүседиринге бедик негелделерни тургускан. Оларның эң колдуглары дээре-ле черни эки шынарлыг аңдарганы, ээр черлерге шын эггени, аңдарган черниң чалының дорт болуру, аңдарыышкынның ханыызын эки барымдаалааны болур. Допчузу-биле чугаалаарга, хөрзүнну сайзырады ажылдап кылырының чедип алдынган дуржулгазын көргүзер хүлээлгелиг маргылдаалар күжениишкиниг болгаш солун кылдыр эртери чугаажок.

ССРЭ-ниң командазы белеткенип эгелей берген. Чаа тургускан судья болүү база чемпионатка ыяк белеткенип турар.

ДАШТЫКЫДА

М И Т И Н Г

ГАВАНА. (СЭТА). Сантьяго-де-Куба хоорайга албан өзузу-биле аян-чорук кылып келген Швециянуң премьер-министри Улоф Пальмеге аллар болдурган митингиге үүве чугаалап тура, Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, Революстуг чазактың Премьер-Министри Фидель Кастро куба кижилер үениң шылгалдазын эрткен өзулуг найыралды үнелеп билирлер деп чугаалаан.

Куба революцияга Совет Эвилелиниң, социалистиг демкаттыштырылгазының чурттарының, а ол ышкаш өске-даа чурттарның, ооң иштинде Кубага АКШ-тың удур чарлаан блокадазынга киришпээн болгаш Куба-биле дипломаттыг харылзааларны үзеринче угландыр Вашингтонуң кылган ыыышкының хүлээп албайн бөрган Швециянуң көргүскен дузазын болгаш деткимчезин Ф. Кастро беднибиле үнелеп көрген.

Куба биле Швециянуң демкаттыштырылгазының фактызын швед таладан материалдыг дузалаан артыкка революстуг чазактың бедни-биле үнелээрин Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары онзалап демдеглээн.

Ооң соонда үүве чугаалааш, Швециянуң премьер-министри Улоф Пальме Кубаның ажып эртип келген бергелерин өөренип көөр болза, чаа ниитилеллериниң дуржулгаларын өзеринче дедир эгидип алырын чедип алыр деп турар Латин Американың өске улустарынга үлегер-чижекти көргүзүп турар деп демдеглээн.

Швециянуң премьер-министри чили улустуң хосталгаже чүткүлүн халичектээшкиннердаа, истеп-сүрүүшкүннер-даа базын шыдавас деп онзалап демдеглээн. Чилиниң улузу база катап хостуг болур дээрзинге бүзүрээр бис деп, У. Пальме медеглээн.

ДЕПШИЛГЕНИҢ ОРУУНДА

ТАНАНАРИВЕ. (СЭТА). Малагасий улустуң сорулгазы — социал деңеэвес болгаш чөптүг эвес чоруктуң бүгү хевирлерин чок кылыры, хамаарышпас болгаш чечектелип турар национал экономиканы тургузары. Ол дугайын чуртта аян-чорук кылып чоруур Малагасий күрүнениң болгаш чазактың баштынчызы, Дээди революстуг чөвүлелдиң даргазы Дидье Ратсирака Мадзунгага болган массалыг митингге медеглээн.

ДРЧ-ниң даргазы чурттуң чонунуң 85 хуузу боп турар тараачыннардан экономиктиг депшилгениң салым-чолу хамааржыр деп онзалап айытКан. Чазак көдээни үндезиниби-биле чаартырының болгаш көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын ажылдап кылып турар деп медеглээн. Чижээлээргe, план черни кады ажылдап кылырының тараачыннар каттыжыышкыннарын тракторлар, чемишчидилгелер болгаш үрезиннер-биле хандырарын көрүп турар.

Реакцияның болгаш империализмниң чимзеннишкиннери-биле холбаштыр күрүненің болгаш чазактың баштынчызын чонну чаңгыс эпче болгаш серемчилелдиг болурунче кыйгырган.

КРИЗИСКЕ АЛБАДАТКАШ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Энергетиктиг бергедээшкиннер-биле холбаштыр Каттышкан Штаттарда минералдыг одаар үүлүдү, хамыктың мурнунда хөмүр-дашты ажыглаар талазы-биле эртем-шинчилеллерни, а ол ышкаш ядролуг энергетиканың талазында ажылдап болбаазырадыышкыннарны калбартырын дүргедедип турар.

Оттулар үүлүдү, колдуундала хөмүр-дашты ажыглаарының ажыктын бедидип турган, энергия өскертириниң магнитогидродинамиктиг аргазынга болгаш кезер үеде перспективтиг боп турар ядролуг синтезке сонуургал онза өскен деп, парлалга демдеглеп турар.

1980—81 чылдарда Монтан штатка магнитогидродинамиктиг улуг дуржулга-үлетпүр дериглезин тудуп турузар деп турар. Хөвүр-даш-биле ажылдаар магнитогидродинамиктиг генераторларлыг электростанцияларны төлевилээрин 1984 чылда доозары планнаттынып турар.

Парлалганың херечилеп турары-биле алырга, 1976 саңхоо чылында термоядролуг синтезтиң талазынга шинчилеллерге болгаш ажылдап кылыышкыннарга чазак 200 миллион долларны, а 1976—1980 чылдарда—2,5 миллиард долларны чарыгдаарын көрүп турар.

ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫҢ ДЭЭШТИИН БЕДИДЕР

Коммунистиг тургузуушкункун айтырыгларының нарыны болгаш хөй янзы талаларлыы партияның ажыл-агыйжы-политиктиг база идеологтуг ажылчорудулгазының сырый холбаазын, бот-боттарынга хамаарылгалының өкижидериниң эргежок чугулазын негеп турар.

Ленинчи идеяларга үндезилээш, совет улустун бүгү делегейге төөгүлүг чаалап алышкынарын нинтилештирип тургаш, сайзыраңгай социализм дугайында канчаар-даа азжок чугула түңнелди СЭКП-ниң XXIV съездизи кылган. Эртемге үндезилеп идип үндүрген ол концепция сайзыраңгай социалистиг нинтилеллиг улам ынайты хөгжүлдезиниң угланышкынын бүгү талалыг тодарадып турар.

Чыл эрткен тудум-на нинтилелдиң чаңгыс аай чоруу күштелир, кижиниң бүгү талазыбиле кижизиттинеринге таарымчалыг байдал тургустунар. Чаа үе-чада бүрүзүнде кижиге негелде — оон билиглериниң, культуразының, идейлиг, моральдыг болгаш профессионалдыг мөзүг-шынарларынга негелде бедир. Бо негелде партия комитеттерин, партия эге организацияларын идеология ажылының дэштиин улам бедидерин чедип алырынче угланган.

Идей-кижизидилгелиг ажылдың ажыктыын, дэштиин бедидериниң айтырыы амгы үеде теория-даа, практика-даа талазы-биле бирги чергелиг ужурдузалыг болуп турар. Ам идеология ажылының дэштиин бедидерин тодарадыра кандыг хемчеглерин ажыглаарын көрээлиңер. Идеология ажылының үре-түңнелдиин чамдык черлерде мынчаар тодарадып турар: бүдүрүлге планын коллектив күүседип азы ажыр күүседип-ле турар болза, ында идейлиг кижизидилге «чогуур деңнелде», а күрүне оныалдалары күүсеттинмейн турар болза, — ында ажыл багай тургустунган дээр. Идей-политиктиг, кижизидикчи ажылдың дэштиин үүгле интеллектуалдыг-психологтуг талазы-биле көргеш, ону кижилериниң нинтилелге ажыктыг ажылындан, улус ажыл-агый планнарының күүселдезинден хоорук көрүп болбазы билдингир болбайн аан. А коллективтиң ажыл-агыйының түңнелдери идеология ажылының дэштиинин кол критерийлериниң бирээзи болуру чугаажок. Ынчалзажок идеологтуг ажылдың салдар дэштиин үүгле бүдүрген продукция-биле, ажаап алган дүжүт-биле тодарадып, хемчээп болбас. Ынчангаш бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазының өске социал көргүзүглерден хоорук алган түңнелдери идеология ажылын үнелеп көөрүнге критерий болуп шыдавас.

Идей-кижизидилгелиг, политмассалыг ажыл экономикага, бүдүрүлгеге, күш-ажылчы коллективтиң бүдүрүлгечи ажылчорудулгазының түңнелдериге, аңгы-аңгы кижилерге дорту-биле эвес, а кижилериң медерелии, психиказын дамчыштыр салдар чедирер. Идеологтуг ажыл кижиниң медерелинге, корум-чурумунга, оон бүзүрелинге салдар чедирип, төлептиг мөзүг-шынарларын хевирлеп кижизидер. Ол дээрге үр үениң болгаш нарын чорудулга-дыр. Кижилериң медерели, психологиязы, материалдыг бүдүрүлге талазынга, чаартылгаларның дүрген болу бээрн ышкаш, ынчаар дораан-на өскерли бербес.

Идеология ажылының дэштиин бедидерде, чаа кижини хевирлеп кижизидериниң айтырыгларын шинтпирлээрин бүгү-ле участоктарга системалыг, комплекстиг көөрү эргежок чугула. Бо дугайын «Белоруссияның партия организациязында идеология кадрларын шилиир болгаш кижизидер ажыл дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында айыткан.

СЭКП Кызыл хооркому, райкомнары ажылчы чоннарның идей-политиктиг кижизидилгезин биллдилиг чорудуп шылаар, политика талазы-биле быжкан, профессионал белеткелдиг, четчир санныг ажылдакчылардыг-даа. Бистиң партия комитеттериниң, оларның кадрларының эргезинде массаларга идеологтуг салдар чедирериниң бүгү-ле эргежок чугула байдалдары болгаш аргалары бар. Партия организациялары боттарының практиктиг ажыл-чорудулгазынга идейлиг кижизидилгезиниң янзы-бүрү аргаларын болгаш хевирлерин ажыглап турар. Ол дээрге хамыктың мурнунда коммунистерниң болгаш партия кежигүүн эвестериниң марксчы-ленинчи өөредилгези, бүгү нинти экономиктиг өөредилге, чоннуң ортузунга политмассалыг ажыл, парлаалга, радио болгаш телевидение, культура-чырыдышкын албан черлери, литература болгаш уран чүүл, улус өөредилгези, бүдүрүлге хуралдары, социалистиг чарыш болгаш оон-даа өске чүүлдер-дир. Бо бүгү аргалар болгаш хевирлер марксчы-ленинчи теоретиктиг номналга кезээде үндезилеттинер, буржуаз идеологияга удур демиселге ангы талазы-биле угланышкынныг болгаш шаап халдакчы чоруу-биле ылгалдыг болур ужурлуг. Олар СЭКП-ниң төөгүзү болгаш нинтилел практиказы-биле тудуш холбаалыг болур. СЭКП Төп Комитединиң амгы үеде идеология ажылынга шак бо кол негелделерин күүседир болзувусса, кижизидилге ажылынга чогуур түңнелдерни чедип ап болур бис.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга пропагандистерниң белик идей-теоретиктиг, методиктиг деңнелге эрттирип турар кичээлдери, лекторларның, илеткелчилериниң, политинформаторларның ажылчы чоннарның коллективтиринге, кызыл-булуңнарга болгаш клубтарга доктаамал лекция, беседалары, бүдүрүлгеге болгаш чоннуң чурттап турар черинин ажыбиле кижизидилге ажылы, солун, сеткүүлдү өг-бүле бүрүзүнде хөй-биле номчуп турары, телерадиодамчыдылгалар, бүдүрүлге хуралдары, социалистиг чарышка болгаш культура база уран чүүл албан черлериниң чорудуп турары культура-массалыг хемчеглерге киржилге кижилерге чогуур билиглерни бербишаан, оларны дүвүредип чоруур айтырыгларыга харыыларны берип турар.

Шиңгээттинген билиглер кижилериң амыдыралына, медерелинге болгаш сагылга-чурумунга салдарны чедирер. Политиктиг, экономиктиг билиглер болгаш төлептиг аажы-чаңалызында барып кижилерни ханы идейлиг бүзүрелге, төлептиг аажы-чаңныг болур чорукка эккээр. Шак ол бүзүрел күш-ажылчы болгаш хөй-нинтичи идепкейни белдиринге дузалаар, ылгыг идейлиг бүзүреллиг кижилер кезээде, кандыг-даа таварылгада, нинтилел мурнунга харыысалгазын, күлээлгезин кажан-даа үтпас.

Ынчангаш, күш-ажылчы коллектив кежигүнериниң, райониуң, хоорайның болгаш республиканың ажылчы чоннарының күш-ажылчы, хөй-нинтичи идепкейи кайы хирел, ол коллективте, районда база хоорайда идеология ажылының дэштиин база ол хире болур.

Идей-кижизидилгелиг, политмассалыг, культура-массалыг, күш-культура, спорт ажылы, күш-ажылчы, эстетиктиг база төлептиг аажы-чаңга кижизидилге болгаш партия организацияларының идеологтуг ажылчорудулгазының өске-даа хевирлери боттары онзагай талаларлыг, ынчангаш боттары дэштиниң талазы-биле база критерийлерлиг. Идеологтуг ажыл-чорудулганың үстүнде адаанывыс тодаргай хевирлериниң дэштиниң деңнелин чамдык таварылгаларда статистиканың бергени шынар, сан талазы-биле көргүзүглерин ажыглап турган, анаа үнелеп берип болур. Чижээлээргe, чарыш киржиқчиниериниң санының өскенин, а ол шыкаш кандыг-бир коллективте, районда, хоорайда, чурттакчылыг черлерде күш-ажылдың, хөй-нинтиниң корум-чурумун үрээр чоруктуң санын барымдаалап турган, кижизидилге ажылының шынарының дугайында чугаалап болур.

Коммунистиң болган ажылчы чоннарның политиктиг, экономиктиг өөредилгезин ап көрөзли. Политиктиг чырыдышкын болгаш экономиктиг өөредилге коммунистерни, ажылчы чоннарны идея-теория талазы-биле чепсеглеп, оларны профессионалдыг белеткелин белдиргир. Ынчангаш турбуже, коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң марксчы-ленинчи дадыгыышкынының чугулазы недир үнелевейн баар чорук бистиң чамдык партия организацияларында амдаа бар.

Политиктиг, экономиктиг хөй-хөй школаларга, теоретиктиг семинарларга кичээлдерни чылдың-на озалдап эгелээр болгаш өөредилге чылының түңнелдерни организас чок үндүрер чоруктар бар. Экзаменнер, зачёттар дужаарының тургустунган чурумун үреп, рефераттар камгалаттырарын, бижимел ажылдар бижиттирерин, кичээнгейге албайн базар-дыр. Партия Төп Комитеди өөредилге чылының түңнелдериниң талазы-биле эртем-практиктиг, теоретиктиг конференциялар эрттирерин, өөредилге чылының түңнелдерни коммунистериниң, парткомнарының болгаш бюроларының хуралдарынга чугаалажырын сүмелеп турар болгай.

Бо өөредилге чылында партияның область организациязының коммунистериниң 83 хуузу политиктиг, экономиктиг өөредилге системазынга өөренген. Коммунистерни политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгеже хаара тудар талазы-биле СЭКП-ниң Тожу, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик (Ак-Довуракты санаазас), Мөңгүн-Тайга, Каа-Хем райкомнары кошкак ажылдап турар. Ажылчыннарны, колхозчуларны экономиктиг өөредилгеже хаара тудары республиканда нинтиви-биле база куду болуп турар. Ынчангаш экономиктиг өөредилгеже чогуур кичээнгейни партия организациялары салып, ону организастаарын экижидер ужурлуг.

Партия организацияларының идеология ажылынга кол черни аныяктар кижизидилгези, ыдыгыя оон марксчы-ленинчи дадыгыышкыны эдээр ужурлуг. Бистиң республикада аныяктарның идейлиг кижизидилгези дыка сула чоруп турар. Чыллан чыле түүлге комсомол политчырыдышкынының шынары экижидейн турар эвес, а комсомол политчырыдышкынында өөренип турарларның саны өспейн турар. Партия комитеттери аныяктарның политөөредилгезин экижидерин ВЛКСМ хооркомундан, райкомнардан негээр, оларга бот-

Коммунист дугайында чугаа

ДЕПУТАТ АДАШКЫЛАР

Чайның башкы айының төнчүзү. Кайнаар-даа көөргe ногаан чайт: өт-сиген, аъргa... Оон уламындан хемниң суу безин ногаарарып калган. Улуг-Шивилигнин чайлаглары ыыдыг. Ында Кызыл районда «Кара-Хаак» совхозтун хойжулары чурттап турар.

Балган хоюн эртенги одар соонда аал чоогунга доктаадып каалы кааргe, беш шак чоокшулай берген.

— Мен-даа шошкудуп орзумза эки боор, кадай. Чер аразы база ырак болгай. Хоюнарны дыка ыратпайн көөр силер. Даштын аътты уруунга эзертеп бээр сен, хойдан кадарып өөрензин. Школачы кижиге солун-даа ыйнаан.

Балган Алдыы-Кара-Суг-Аксындан аъттангаш, Улуг-Шивилигни куду утлапкан. Ында, Улуг-Шивилиг-Аксында, бодунуң оглу Хүлер-оол чурттап турар. Ону эдертип алгаш, совхоз төвүнче хаптар. Бөгүн Кара-Хаак суурга кодээ Совет сессиязы болур, а бо адашкылар ийилээн депутаттар: бирээзи коммунист, өскези комсомолчу, кайызы-даа хойжу...

Балган Уваннайович Оюн бо чернин хоочун хойжуларының бирээзи. Ол маная аныяанда-ла келген. Ынчангаш Кара-Хаак кодээ Советтиң Кызыл, Бии-Хем, Таңды районнарга, Кызыл хоорайга хамааржын турганын мөөн мурнунда ийи-үш-даа катап депутатка сонгудуп чораан болгаш эки билир. Ол кодээ Совет ам Кызыл районда бактаап турар.

Хоочун коммунист даанган ажылынга кызымак. Ол сеска беш чылда төрүүр үүс хойга онааштыр өртүмзе-биле 113 хураганны доруктурган болгаш хөй бүрүзүнден 2,8 килограмм дүктү кыргып алган. Тоску беш чылда база багай эвес көргүзүглерни чедип ап турар. Доозукчу чылда ол төрүүр үүс хойга онааштыр 100 хураган алыр социалистиг хүлээлгезин хуусаадан эрте-ле күүседипкен. Балган Уваннайович бо чылын хойдан-на 2,5 килограмм дүктү кыргыырын планнаан. Бо хүннериң байдалы-биле алырга, оон кырынга ам-даа 500 грамм дүктү немей алырының аргазы бар.

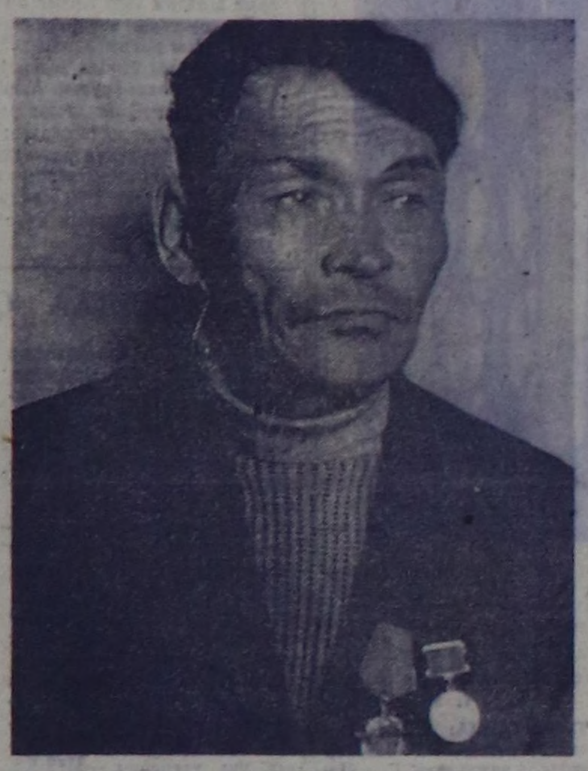

Коммунист Балганга совхозтун партия организациязы дагдыныкчы болгаш агитатор даалганы берген. Ол улусчу контроль болүүн база удуртуп турар. Бо харыысалгалыг даалгаларның кайызын-даа ол үлегерлиг күүседип келген. Оон күш-ажылчы болгаш хөй-нинтичи чоруун чазак үнелээш, ону Октябрь Революциязы орден-биле болгаш Ленинчи юбилей медалы-биле шаннаан.

— Бир-ле катап парторганизация секретары биле совхоз директору аалывыска кады келген. «Суурда аар-саар ажылдар кылып турар оглум бар чүве, дузалакчы кадарчыладып алырын чөпшээреп көрүнер» дээримге, мээн дилээмни олар хандырган чүве. Ол оглум ам улуг кадарчы апарганы бо. Черле шору кижи-дир: ажыл-ижи-биле мактадыш, шаннадып-даа чор. Район Совединин депутады турду, ам мээн-биле кады кодээ Советтиинге сонгуттурду — деп, малчын чугаалап ор.

Бирги класстын кадарчызы Балган Уваннайовичиниң бодунуң мергежилин дамчыткан аныяктары эвээш эвес. Оларның аразындан Даларык Белек-оол, Бүрбүлдей Сагаан-оол, Маныкай Көк-оол олар ёзулуг малчыннар апарган. А уруглары Шура, Люба суглар база чылдын-на сакманщиктээр, хой кыргыжар—мал ажылынга чаңчыга бергеннер. Олары ам суурда өглүгбаштыг, удавас хойжулар апаары магатчок.

Балган Уваннайович кыштаглаашкынга амдыгаштанна белеткенип эгелээн. Оттуг болгаш серпин черге хоюн семиртип алыр дээш, оон тайгаже көжүп үнген ужуру-даа ол. Теректи-где кыштаан база белеткен турар. Ында бо чылын бир чаа кажаа немешкен. Ам чунар-бажың тудар. Эрги кажаа септеттинген, көрженя хоорТунган. Коданда одекти база болуп алган. Ам сиген кезеринге белеткенип эгелээн.

...Каа-Хемни куду алзы ийи адашкы чеҗин орган. Бирээзи коммунист, өскези комсомолчу, кайызы-даа хойжу, ийилээн депутат. Оларның кодээ Совет сессиязынче далажып бар чорууру ол.

Ч. КАРА-КҮСКЕ.

ЧУРУКТА: коммунист Балган Оюн.

Ийиги ээлчегниң тудуунда

МАТЕРИАЛДАР-БИЛЕ ХАНДЫРЫЛГА БАГАЙ

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргеледе партком «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээнде тудуг-монтаж ажылдарының чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш. Ол хуралга СЭКП Тыва обкомунуң секретары Василий Иванович Попов олурушкан.

Бо чылын ажыглалга кирер ужурлуг бо чугула тудугда чамдык ажылдар кылдынып турза-даа, ында күш-ажылды организастаанында, ажылды чогуур техника-биле, бетон, хоюдуг-биле хандырып турарында хөй четпестер бары илерээн. Оон ужурунда ажылчыннар кылыр ажыл чок олурар чоруктар көвүдээн. Чартык чылдың планы күүсеттинмезинин кырында келген, барык 1 миллион рубльдин ажылдары кылдынмазының барымдаалары бар апарган.

Оон кол чылдагааны түүл? Үлетпүр бүдүрүлгелер комбинады (директору В. З. Харченко, кол инженери А. Н. Чадамба), № 14 механизация эргелели (начальниги В. К. Сухачев) комбинаттың ийиги ээлчээнин тудуун четпес хандырып турары илерээн. Бетон-хоюдуг заводу бүдүрер продукциязының хемчээлин чедир кылбайн турарындан тудуг организацияларының киирген чагыгларының үүгле 50—60 хуузун хандырып турар. Бо завод дериг-херекселдерни чогуур хуусаада септевейн, механизмнерни үзевейн, аштавайн турарындан оларның үрелири, ажылдавайн турары кончуг хөй. Бетон-хоюдуг заводу июнь айда 2700 кубометр хоюдуг бээр тургаш, 1100 кубометрни ам-даа чедир бербээн. Үлетпүр бүдүрүлге комбинадында 3 пилорама ажылдавайн турар. Оон чылдагаанын комбинаттың удуртукчулары чудук көдүртүр механизм чок деп тайылбырлап турар. Ында дилип, болбаазыралыр чудуктар хөй. Ол херекселдерни өй-шаанда чагыдын албаны эдептиг. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээнге херектиг маналарны Кызылдан сеортүп эккеп турар.

Ол ышкаш үлетпүр бүдүрүлге комбинадында коллектив ортузунда инжизидилге ажылы четпес, күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак болуп турарын хуралга шыңгыы шүүмчүлээн.

№ 14 механизация эргелелинде четчир санныг механизмнер, бульдозерлер, аар, чиик чүк көдүрер краннар бар. Ынчалза-даа комбинаттың ийиги ээлчээниң тудуунда ол техника долу күчүзү-биле ажылдавайн турар. Крановщиктер чедишпезинден кежээки ээлчегге краннар ажыл чок турар. Ол ажылга үлуг когаралды чедирип турары билдингир.

Бо чугула тудугну хандырарын кол организация мыңдыг четпес ажылдан турарындан киржип турар өске организациялардың ажылы база моонда-кталып, темпизи кудулап турар.

Оон ангыда «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелели (начальниги Г. К. Гунин), трестиң төлээзи Гладков шинти тудугда күш-ажылды организастаарын багай тургузуп, ажылды шуудадып чалап турар. Тудуг материалдарын оон-моон сеортүү ыраның дугайында чугаалап болур.

Коммунистериниң болган ажылчы чоннарның политиктиг, экономиктиг өөредилгезин ап көрөзли. Политиктиг чырыдышкын болгаш экономиктиг өөредилге коммунистерни, ажылчы чоннарны идея-теория талазы-биле чепсеглеп, оларны профессионалдыг белеткелин белдиргир. Ынчангаш турбуже, коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң марксчы-ленинчи дадыгыышкынының чугулазы недир үнелевейн баар чорук бистиң чамдык партия организацияларында амдаа бар.

Политиктиг, экономиктиг хөй-хөй школаларга, теоретиктиг семинарларга кичээлдерни чылдың-на озалдап эгелээр болгаш өөредилге чылының түңнелдерни организас чок үндүрер чоруктар бар. Экзаменнер, зачёттар дужаарының тургустунган чурумун үреп, рефераттар камгалаттырарын, бижимел ажылдар бижиттирерин, кичээнгейге албайн базар-дыр. Партия Төп Комитеди өөредилге чылының түңнелдериниң талазы-биле эртем-практиктиг, теоретиктиг конференциялар эрттирерин, өөредилге чылының түңнелдерни коммунистериниң, парткомнарының болгаш бюроларының хуралдарынга чугаалажырын сүмелеп турар болгай.

Бо өөредилге чылында партияның область организациязының коммунистериниң 83 хуузу политиктиг, экономиктиг өөредилге системазынга өөренген. Коммунистерни политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгеже хаара тудар талазы-биле СЭКП-ниң Тожу, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик (Ак-Довуракты санаазас), Мөңгүн-Тайга, Каа-Хем райкомнары кошкак ажылдап турар. Ажылчыннарны, колхозчуларны экономиктиг өөредилгеже хаара тудары республиканда нинтиви-биле база куду болуп турар. Ынчангаш экономиктиг өөредилгеже чогуур кичээнгейни партия организациялары салып, ону организастаарын экижидер ужурлуг.

Партия организацияларының идеология ажылынга кол черни аныяктар кижизидилгези, ыдыгыя оон марксчы-ленинчи дадыгыышкыны эдээр ужурлуг. Бистиң республикада аныяктарның идейлиг кижизидилгези дыка сула чоруп турар. Чыллан чыле түүлге комсомол политчырыдышкынының шынары экижидейн турар эвес, а комсомол политчырыдышкынында өөренип турарларның саны өспейн турар. Партия комитеттери аныяктарның политөөредилгезин ВЛКСМ хооркомундан, райкомнардан негээр, оларга бот-

НАЦИОНАЛ ОКРУГТАРДАН

ХЕНДИР ШӨЛДЕРИНДЕ

Тарылга хүлээп алыр комиссия Коми-Пермь национал округуң Юсьва районунуң Дзержинский аттыг колхозунуң хендир өстүрүкчүлериниң ажылын эң бедик демдек-биле хүлээп алган. Хендир дең, хары угда үүнүп, хүн келген тудум улам-на өзүп орар.

Дзержинский аттыг колхоз үш үүс ажыг гектарларга үнелиг-техниктиг культураны өстүрүп турар. Үүгле сөөлгү чылдарның дургузунда хендир тарылгазының шөлү ында үш катап өскен. Мырыңай чоокта чаа-ла ол хире чер округуң кандыг-даа ажыл-агыйынга аар чүүк болур турган. Колхоз специализацияның болгаш механизацияның аргазын ажыглай берген. Хендирни механизастаттынган звенолар өстүрүп турар. Хендирни дыранды кылдыр ажылдап кылыр ийи механизастаттынган пунктулар болгаш хөруктелдирип агаарладыр курдагыр агрегат үүгле бедик шынарлыг продукцияны дужаар арганы берип турар.

Каттышкан хемчеглерни ап чорутканының түңнелинде аңаа эки дужүттү ап эгелээн. Хендирниң бир гектар, бүрүзүле бир мун беш үүс ажыг рубльдин орулгазын берип турар. Тарылга шөлүнүң үүгле оннуң бир кезини хендир үзүп турар-даа болза, ону саарганыдан орулга ажыл-агыйның чылда бүгү ажык-орулгазының барык чартыы боop турар.

Хендир бүдүрүлгезин улгаттырарының дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ның Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалы округуң тараачыннарының хей-аъдын үндүрген. Тарылга шөлү 3850 гектарга чедир калбаган. Дзержинский аттыг колхозтуң дуржулгазын калбаа-биле ажыглаарының, бедик агротехниканың болгаш күш-ажылдың мурнакчы методтарын ажыглаарының ачызы-биле ол культураның дүжүткүрүн эрткен чылга деңнээрге бир гектардан-на бир центнер чедир өстүрер деп шинтпирлээн.

А. КИПРИЯНОВ.

Коми-Пермь национал округ.

ТАЙГАДА ЧАА ТУДУГЛАР

Ырак тайгада Советский деп суурнуң тудугжулары ургуларның чайгы дыштанылгазынга эки белекти кылып бергеннер: ажыглалда чаа пионерлер бажыны дужаттынган. Аңаа келген өөреникчи бүрүзү бодунга таарыжыр ажылды тып ап болур. Ында самолёттарның, автомобильдерниң, ракеталарның хевирлерин кылыр талазы-биле болгаш чуруулга уран үүлүүнүң болгумнерин организастаар тургускан. Соңгу үүктүң 700 хире бичин чурттакчылары чайын ынак ажылын кылып эрттирерлер.

Советский районнуң хөй-хөй ажылчын суурларында амгы беш чылдың чылларының иштинде тайгалыг крайның өөреникчилеринге туткан чаа тудуглар эвээш эвес. Чаа школаларны болгаш бичин ургуглар албан черлерин ажыглалда киирген. Районда элээн каш спорт болгаш музыка школалары, эштир хаалыг бассейннер, ойнаар болгаш гимнастика залдары ажылдап турар.

П. РЯБОВ,

СЭТА-ның корреспондентизи.

Ханты-Манси национал округ.

ЭВЕНКИЯДА ЧҮЪКТЕР

Эвенкияның кол суг оруктары —Подкаменная Тунгускада болгаш Алдыы Тунгускада суг оруктары ажыттына берген. Чаңчыл болган бараанар — аъш-чем, ядыкхеп, үлетпүр продукцияларындан ацыла, аңаа эң-не баштай сеортүп эккен турар бараанар эвээш эвес. Оларның иштинде округуң төвү Турада ам чаа-ла ажыглалда киирген «Орбита» деп чаа станцияның дамчыдылгаларын хүлээп алыр телевизорлар база бар.

Баштайгы хөй судноолар Куюмба суурда база чедип келген. Олар Эвенкияның нефть разведказының экспедициязынга он муң тонна дерилгелерни болгаш тудуг материалдарын чедирип келгеннер. 1973 чылда Куюмбага баштайгы өрүмнеп каскан скважиназы нефтини берип эгелээн.

А. ЩИГЛЕНКО,

СЭТА-ның корреспондентизи.

Эвенк национал округ.

САЯН ГЭС ТУДУУНДАН

«1975 чылдың октябрь 15-не чедир Енисейни дуй бооптар» деп девиз-биле Саян ГЭС-тиң тудугжулары сорук кирген ажылдап турар. Ында дүне-даа, хүндүс-даа ажыл үзүк чок хайныкан.

Дуңзаалакчы комсомолчу Н. Трофимов (чурукта) хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, тудугжулар ортузунда мактадып турар.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

ХООЧУН ТУДУГЖУ

«Тоора-Хем» совхозтуң Май 1 салбырында хоочун тудугжу Чылбагаш Ак тудуг ажылынга 1950 чылдан эгелеп үзүктел чок - ажыдан келген. Чылбагаш Актың Ий суурда киришпээн, тудушпаан тудуу чок деп чугаалап болур. Тудуг ыяжын соортур, кезер ажылдан эгелээш, чуртталга бажыннарының тудуу, уруглар албан черлери, эмнелге, контора, гараж, мал кажаалары дээш оон үлүүн киирген тудуглары хөй. Тудугжу Ак—мергежилдиг ачы, күзүн аңныр сезонунда аңнап өөренген тайгаларынче адак-бышкаа чиик аъттаныптар. Төрээн совхозунга 20—25 хире киштерни, 200—400 чедир диннерни дужаап, өлүк планын күүседиринге база-ла үлүг-хуузун киирип турар.

Чылбагаш Ак ам салбырда чуртталга бажыннары кылыр звенода мурнакчы боop ажылдап турар.

Д. АИР-САНАА.

Тожу район.

ХҮНДҮЛЕЛ ДЕПТЕРИ

Республиканың хераженнер чөвүлели Хераженнерниң делегей чылынга алдар болдуруп, Хүндүлел дептерин тургузар шинтпирни хүлээп алган. Аңаа ажыл-ишке шалыпчы, ажы-төлүн төлептиг кижизидип, ажылдап, чурттап турар черинин хөй-нинти амыдыралынга идепкейлиг киржин турар хераженнерниң фото-чуруун киирер.

М. ДҮЛҮШ.

КОММУНИСТИҢ ҮЛЕГЕРИ

Коммунист Куулар Кошкар-оол хой кадарып эгелээнден бээр ындыг-ла ур болбаан. Дуржулгалыг хойжуга ийи чыл дузалакчылааш, оон соонда бир кодан хойну тускайлаң хүлээп алган. Оон бээр ам үш чыл эрткен.

Ынчалза-даа күш-ажылга кызымак, дагдынган хераженге ак сеткилдиг ол кижи совхозунда мактады берген. 1974 чылда Куулар Кошкар-оол төрүүр үүс хойдан 106 хураган, бир хойдан 2,5 кг дүк алган, совхозта тиилекчи болган. Тоску беш чылдың доозукчу чылында оон көргүзүү улам-на бедээн: 100 хойдан 110 хураганны менди доруктурган. Дүк планын база чедиишкинниг күүседир аргалары бар. Ылангыя саргыга удур эмнээшкинни бо чылын оон коданынга эрте чоруткал, хойларның дүгү дүшнээн.

Чайлаглап көжер мурнунда кыштаан бүрүн белеткеп алган 15 тонна одекти болген. Үүрмек септелгени кылгаш, кодан девискээрин арыглаан. Чайын 30 тонна сигенни бодунуң күжү-биле кезип алырын хүлээнген.

Коммунист Куулар Кошкар-оол бодунуң хүлээнген ажылынан ангыла, идепкейлиг хөй-нинтичи. Ол «Шамбалыг», совхозта партия организациязының бюро кежигүнү, район Совединин депутады.

О. ОТТУК-ООЛ.

Кызыл район.

Парлаттынмаан чагааның изи-биле

СЕП ТЭЭР

ТОЖУ РАЙОНДА

«Тоора-Хем» совхозтан редакцияга чагаа келген. Тожу районга «Май 1» колхоз турда улуг эвес-даа болза, ажылагыйга таарымчалыг, эт-херексели четчир дарганнаар черлиг турган. Колхоз совхозче шилчип, Май 1 салбыр болгандан бээр дарганнар черлиг эт-херексели сандарап, оон турар бажыны эргижирээн деп, ында бижээн.

Районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы С. Хирлиг-оолдуң бистиң бижиивиске дыңнатканы:

Улусчу контроль комитеди кодээ бижиқчиниң чагаазының изи-биле хыналданы кылган. Чагааның фактылары шын болуп бадыткаттынган.

Совхозтуң Май 1 салбырының гаражын колхоз турардан бээр бүс-биле изидип келген. Сөөлзүреди эргижирээш санаан үнген. Совхоз директору А. Амбаржы, салбыр эргелекчизи К. Достай-оол олар гаражты септээриниң хемчээн алырын аазаан.

Бо чылын совхоз туйбу бүдүрерин планнаан. Ынчангаш гаражка туйбулан печка салып, дарганнаар черни ажыглалга киирери кордунген.

туг дузаны чедирер апаар.

СЭКП райкомнары, Кызыл хооркому марксочи-ленинчи өредилгениң дээштиин бедидер дээш, пропагандист кадрлар-биле ажылды сайзырангайжыдарыңче кол кичээнгейни салыр ужурлуг. Партия хооркомунуң, райкомнарының пропаганда болгаш агитация килдистери пропагандистерни шилиирни болгаш кижизидерни кампания хевирлиг чорудуп, оларны теоретиктиг болгаш методиктиг деңнелин бедилеринге кошкак дузалап турарлар. Пропагандистериңиң семинарларын, хуралдарын, слёттарын кол аургулайында өредилге чылы эгелээр мурнунда чорудуп турар. СЭКП өбкомунуң Политиктиг чырыдышкын бажыңының организастап эрттирип турары курстарже, семинарларже хөй-хөй райкомнар чүгле 2—3 кижи чорудары-биле өйлежип турар.

Партия организацияларының идеология ажылынга кол черни политмассалыг ажыл эвлээр. Политмассалыг ажылдың сорулгазы болза, СЭКП-ниң политиказын чонга ой-шаанда тайылбырлап, доктаамал күүседириче ажылчы чонну мобилизастаары, совет улусту бедик бүзүрелге кижизидери болур. «Бистиң чуртувустуң ажылчы чонун коммунистиг ёзуга кижизидериниң айтырыгларыче улуг кичээнгейни салыры амгы үеде негеттинип турар—деп, кур черни шиңгээдип алганынга турасхаатканы Алма-Атага болган байырлыг хуралга Л. И. Брежнев чугаалаан. — Бистиң пропагандистеривиске, парлалганың болгаш бүгү-ле идеология албан черлериниң ажылдакчыларынга янзы-бүрү болуушкунарының дугайын дүрген чырыдарын, информация ажылын эжиждерин, партияның политиказын ханы болгаш билдингир кылдыр тайылбырлаарын, совет кижилериниң культуразының бедүүнин база оларның негелдези хөй янзы апарганын долузу-биле барымдаалап көөрүн, чаңгыс өөс-биле чугаалаарга, массаның политиктиг чырыдышкынының деңнелин урай аргазын шиңгээдип алыр ужурлуг. Бо бүгүже партия Төп Комитеди кол кичээнгейни салып турар».

Чурттакчы чонуң ортузунга политиктиг информацияны моон соңгаар эжиждериниң чамдык кол-кол айтырыгларын көрээлиңер. Амгы үеде массалыг информацияның чепсектери — парлалга, радио болгаш телевидениениң ужурдузазы дыка улгаткан. Бистиң республикала үстүүде аданарыс түүлдерден парлалга болгаш радио көскү черни эзлеп турар. Ынчалзажок телевидение ам-даа бүгү чурттакчы чонга четпейн турар.

Парлалганың 1000 кижи санынга канчаар хамааржып турарын көрүп көрээлиңер. Республикада парлалга чагыдылгазы 1000 кижиге онааштыр — 861 экземпляр болуп турар. Ол дээрге өске кожахелбээ область, крайларның коргузүлгериден күлү деңнелде болуп турар.

Чамдык партия организациялары чагыдылганы эки тура-биле чорударынга сыддап алгаш, солун, сеткүүлдер чагыдылгазынче кошкак кичээнгей салып турар. Коммунистер, комсомолчулар партия, комсомол солунларын, сеткүүлдерин ыяап-ла чагыткан турар ужурлуг. Ол ышкаш специалист бүрүзү бодунуң ажылының аайы-биле ыяап-ла чагыдылгалыг турар.

Радио дугайында каш өөс. СЭКП райкомнарының пропаганда болгаш агитация килдистери түс черниң радиочеткизи-биле дамчыткан материалдарның анализин кылбайн турар таварылгалар хөй. Оон аңгыда, ажылчы чонну радиобиле хандырып турары база кошкак. Чижек кылдыр мындыг фактыны көрүп болур. Өвүр районуң «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчулары бир ай дургузында радио дыңнаваан. Оон дугайын партия райкому билир турган-ла, ону эдер талазы-биле кандыг-даа хемчет ап чорутпаан. Идеология ажылының кол чепсээ — радиога СЭКП райкомунуң болгаш түс черниң ужурлаа билдириниң талазындан мындыг тоомча чок хамаарылгалыг болганы канчап-даа таарышпас.

Массаларның политиктиг хижизидилгезиниң болгаш организастаарының кол чепсээ агитаторнуң, политинформаторнуң, лекторнуң дээштиг сөзү болур. 1973 чылдың мартта болган республиканың партия активинин хуралы ажылчы чоннар ортузунга политмассалыг ажылды улам сайзырадыжыдып чорударын организастаарының дугайында айтышкынны хооркомга, райкомнарга болгаш партияның эге организацияларынга берген. Ынчалзажок чамдык черлерде политинформаторлар, агитаторлар, илеткелчилер-биле организастыг-даа, методиктиг-даа ажылды ам-даа төнчүзүнге чедирбээн болуп турар.

Агитаторлар дээрге бригаделарда, цехтерде, участоктарда, фермаларда, албан организация черлериниде ажылдап турар мурнакчы ажылчыннар, албан-хаакчылар, партия, комсомол, профсоюзлар организацияларының активчилери болур. Бистиң республикада агитпунктуларда, микрорайоннарда база чонуң чурттап турар черниң аайы-биле ажыл чорудуп турар агитаторлардың ыныкчылар база бар.

Политиктиг информацияның амгы үеде системазының үндезини болза бүдүрүлге коллектиатериниде ажылдап турар политинформаторлар бөлүктери болуп турар. Политинформаторларга мурнакчы ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар, ажыл-агый удуртукчулары, партия, комсомол, профсоюзлар ажылдакчылары, интеллигенцияның төлөөлери, коммунистер хамааржыр. Олар колдуунда дээди болгаш ортумак эртемниг кижилер болур. Политинформаторлар бөлүктери нургулайында улуг партия организацияларынга тургулаар, ол ышкаш колхоз, совхозтар болгаш бүдүрүлгелер парткомнарының чанынга тургустунар. Политинформаторларның шынар составы чырыдышкын системазында ажылдап турар пропагандистерден ылгалбас ужурлуг. Партия Төп Комитеди политинформаторларны дараазында угланышкынны кылдыр специализастаарыңче партия организацияларынга сүмелээн.

а) ниити политиктиг айтырыглар талазы-биле;

б) экономиктиг айтырыглар талазы-биле;

в) культура болгаш коммунистиг мораль айтырыгларының талазы-биле;

г) делегей байдалы болгаш СССР-ниң даштыкы политиказының талазы-биле.

Партия комитеттериниң болгаш организацияларының политинформаторлар-биле ажылында кол черни — оларның специализациязының аайы-биле суртаалдыг хуралдарны болгаш семинарларны эрттирери эзлап турар.

Чон фортузунга политмассалыг ажылды чорударда партия организацияларының база бир кол ажыглаг турар чепсээ— лекция пропагандазы. Республиканың болгаш районнарың «Билиг» ниитилел организацияларының берген сан-түүнүн ёзугаар алырга, чер болганда янзы-бүрү тематиктиг хөй-хөй лекциялар номчуттуңун турар. Ынчалзажок пропаганда болгаш агитация килдистери лекцияларның тематиказын, лекция пропагандазының политиктиг, партийжи угланышкынын чедир анализтевейн турарын айтыр херек. «Билиг» ниитилелиниң район организацияларының отчёттарында коммунистиг кижизидилге дугайында лекциялар колдуунда чок чыгыы, чер-черде бо темага лекция номчуп турарларның саны эвээш. Ол ышкаш күрүне болгаш эрге-хоойлу айтырыгларының талазы-биле лекциялар база эвээш номчуттунуп турар.

1973 чылдың январьда СЭКП өбкомунуң секретариалының шиитпири-биле Юстиция министерствозу таарыштырылга-методиктиг чөвүлелди тургускан, оон дугайында дүрүмүү бадылаан. Ол шиитпирни ёзугаар эрге-хоойлу пропагандалаарының район чөвүлелини тургузарын СЭКП райкомнарынга дааскан турган. Ынчалзажок районнарның хөй кезиниде мындыг чөвүлелдер тургустуунмаан, а тургустунганнары ажыл чорутпайн турар, СЭКП хооркомунуң болгаш райкомнарның бюроларының шиитпири-биле тургускулаан лекторийлер ажылдавайн турар. СЭКП Эрзин, Чөөн-Хемчик райкомнарында лекторийлер ажылын организаставайн турар. Оон-биле кады корум-чурум культуразы, ылаңгыя аныктарның социалистиг нинти чуртталганың чижек-нормаларынга болгаш дүрүмнеринге хамаарылгазы ам-даа бедик эвес деп чугаалап болур.

Бодунуң ужур-утказының талазы-биле политмассалыг ажыл хөй янзы хевирлиг. Оларның иштинден нептерецгей апарган хевирни дээштиг ажыглавышаан, аза аргалар болгаш хевирлерни дидим ажыглаарынче чүткүүр херек.

Эзээн хөй районнарда, ылаңгыя барын болгаш мурнуу районнарның көдээ черлериниде агитквартиралар, район төптериниде микрорайоннар база милицияның болгаш хөй-ниитиниң дузалаа пунктулары холчок нептерецгей апарган. Агитучастоктарның, микрорайоннарның чурттакчылары ол квартираларга, пунктуларга күзелдии-биле кээп турар. Мындыг-даа болза Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарда агитквартиралар, микрорайоннар дамчыштыр чон ортузунга ажыл ам-даа четпес. Чонуң чурттап турар черниң аайы-биле ажыл чорударда партия организациязының кол ки ёзугаар эрге-хоойлу пропагандалаарының район чөвүлелин тургузарын СЭКП райкомнарынга дааскан турган. Ынчалзажок районнарның хөй кезиниде мындыг чөвүлелдер тургустуунмаан, а тургустунганнары ажыл чорутпайн турар, СЭКП хооркомунуң болгаш райкомнарның бюроларының шиитпири-биле тургускулаан лекторийлер ажылдавайн турар. СЭКП Эрзин, Чөөн-Хемчик райкомнарында лекторийлер ажылын организаставайн турар. Оон-биле кады корум-чурум культуразы, ылаңгыя аныктарның социалистиг нинти чуртталганың чижек-нормаларынга болгаш дүрүмнеринге хамаарылгазы ам-даа бедик эвес деп чугаалап болур.

Бодунуң ужур-утказының талазы-биле политмассалыг ажыл хөй янзы хевирлиг. Оларның иштинден нептерецгей апарган хевирни дээштиг ажыглавышаан, аза аргалар болгаш хевирлерни дидим ажыглаарынче чүткүүр херек.

Эзээн хөй районнарда, ылаңгыя барын болгаш мурнуу районнарның көдээ черлериниде агитквартиралар, район төптериниде микрорайоннар база милицияның болгаш хөй-ниитиниң дузалаа пунктулары холчок нептерецгей апарган. Агитучастоктарның, микрорайоннарның чурттакчылары ол квартираларга, пунктуларга күзелдии-биле кээп турар. Мындыг-даа болза Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарда агитквартиралар, микрорайоннар дамчыштыр чон ортузунга ажыл ам-даа четпес. Чонуң чурттап турар черниң аайы-биле ажыл чорударда партия организациязының кол кичээнгейи кижи бүрүзү-биле ажылдаарынче угланган турар ужурлуг. Кижилер-биле кижизидилге ажылын хамыктың мурнунда күш-ажылчы коллективке чорудар, чүге дээрге партия эге организациялары ажыл-чорудулгазын колдуунда бүдүрүлге принципин ёзугаар чорудуп турар болгай.

Бистиң республикада чонуң чурттап турар черниң аайы-биле ажылды эжиждер дээш чарышты организастап турарында тодаргай система чок чорук бар. Чамдык черлерде хереженнер чөвүлелериниң, көдээ Советтериниң мындыг ол эгелээшкиннери болгаш инициативалары «районуң, хоорайның эң эки кудумчузу, эң эки чурттакчылыг чер, район төвү дээш, бедик культурлуг, үлегерлиг сагылга-чурумнуг суур, чурттакчылыг пункт» деп адалыр эргени чаалап аар дээш ёзулуг улуг чарыш апаарын чедип алырын амыдырал бистен негеп турар.

1974 чылдың эгезинде Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел-биле кады хүлээп алган шиитпириниге Тываның 30 чыл ою-биле холбаштыр көдээнин эң эки чурттакчылыг чери дээш республика чарышын чарлаан. Ынчалзажок СЭКП райкомнары, партия организациялары онуң кошкак боттандырганының чылдагааны-биле эки түүнелдерни бербээн.

Соолгу үеде республикада партия организациялары идейполитиктиг, агитас-массалыг ажылга, ажылчы чонну эстетиктиг, интернационалчы чорукка, төлептиг ажыы-чаңга кижизидериниге политмассалыг ажылдың өске-даа хевирлерин болгаш методдарын ажылдап турар. Чижээ, тематиктиг кежээлерни эрттирери, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочунары болгаш бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражылгалар, шеригже келдирткеннерни байырлыг байдалга үдээри, байырлыг хуралдар, митингилер, дээш оондаа өске. Бо бүгү кижилерге улуг кижидикчи салдарны чедирип, оларның күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүүн хайныктырар. Тываның болгаш Тиилелгениң 30 чылдарынга холбаштыр чорутткан хемчеглер республиканың, Кызыл хоорайның ажылчы чоннарынга политиктиг, күш-ажылчы көдүрүүшкүүнү хайныктырып, уттуидурбас болуп арткан.

СЭКП хооркомунуң, райкомнарының сорулгазы — партия организацияларының мөөнүзээн эки дуржулгазын амыдыралга моон соңгаар-даа ажыглаар, чедип алган чедишкиннерни моон соңгаргы практиктиг ажылга быжыглаары болур. Оон ажылчы чонуң идейполитиктиг кижизидилгези, оларның күш-ажылчы, политиктиг көдүрүүшкүнү дорт хамааржыр. Ол чорук партияның область организациязының СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш чорудуп турар политиктиг, организастыг ажылының үндезини болур дээрэ кижи бүрүзүнге билдингир.

Д. ДОРЖАК,
СЭКП Тыва өбкомунуң секретары.

БЕШ ЧЫЛ ТҮДУУНГА—ОРУК

Ыра далай пароходствозунуң, Одесса—Кишинев демир-оруунуң болгаш чүүк автомобиль транспортунуң Одесса область бүдүрүлге эргелелиниң коллективтери СЭКП ТК-ның детказын 1975 чылда кады ажылдап кылган социалистиг хүлээлгелерни алган.

Чогаадыкчы комплекстиг чарыштан чаартыкчылар транспорт чепсек-херекселин ажыглаарының орулгалыын бедиринге арганы тыпканнар. Күш-ажылчы кады ажылдажылганы быжыглаанының болгаш ажылды таарыштырарын эжиждиниң үндезинийге ол коллективтер улус ажыл-агыйының сөөртүлгеге хереглелдерин эң-не долузу-биле хандырып турар.

ЧУРУКТА: Ильичевскиниң далай садыг порту. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ТУДУГЖУНУҢ СҮМЕЗИ

«Кызыл тудуг» эргелелинде Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу коммунист С. Б. Санданга удуртқан бистиң тудугжу бригадавыс коллективи бо чылын кылыр 330 муң планывыска 20 муң рубльдің тудуг-монтаж ажылдарын немей кылыр деп уткуштур планны алдывыс. Беш чылдың планын ынчаар чедишкиниг күүседирин шинтпиразын бис. Бистиң бо хүлээлгевис болза, эрткен чылдарнывыңа бодаарга ыракта улуг. Ынчангаш бистен каш дакпыр күженишкин-биле, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын негеп турар. Ындыг болганда бо бедиткен социалистиг хүлээлгевисти хуусаа бетинде күүседири дээш канчаар ажылдап турарывысты чугаалаайн.

Бригада коллективи эрткен беш айларда 150 муң рубльдің тудуг-монтаж ажылдарын кылып бүдүрген. Бо дээрге бригаданың чылда кылыр ажылдарының 42,9 хуузу-дур. Ам-даа 200 муң хире рубльдің ажылдарын бүдүрер улуг сорулга бистиң мурнувуста туруп турар. Моон-биле кады бо чылгы алган социалистиг хүлээлгевис ёзугаар амгы тудуп турарывыс дөрткү микрорайонда № 9 бажыңны декабрьда ажыглалче киирер ужурлуг бис. А байдал кандыгыл? Оон бирги корпузун А. Яшинниң бригадазы, а ийги, үшкү корпустарын бистиң бригадавыс тудуп турар. Бо ийи бригадалар қаймызы-даа ийи эвлчег-биле ажылдап, кол тудуг-монтаж ажылдарының үезинде хөй үе-шак чарыгдаар кран күжү-биле кылыр чамдык тудуг-монтаж ажылларын болгаш материал хүлээп алышкынын колдуунда ийги эвлчегде кылып ап турар-бис. Бо бискe күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белдиринге дузалап турар. Ол ышкаш бригадаларны звеноларга, звено бүрүзүнүң кылган ажылын хүннүң түнүнде, түскай көргүзүг самбыраларынга бижип турары тудугжуларның күш-ажылчы идепкейиң көдүрүп турар. Соңгы үеде бригадаларга ай бүрүзүнде түнеп турар. Ындыг организастыг хемчеглер ажыл-ишке деткимчелиг. Ынчалза-даа бо тудугга ажылды ийи эвлчег деп-дескі кылырынга шаптыктай бөгөр чамдык түүлдер бар. Чижээ: туйбуга, гипсошлактан кылган иштики ханаларга чагыглар чогуур үезинде күүсеттинмейн, сөөртүлге узүктелип, маңзы бөгөр чоруктар хөй. Оон уламындан болгаш чамдыкта янзы-бүрү чылдагаанныг ужун краннар ажылдавайн баарындан, база ажылчын күш чедишпезиндан ийиги эвлчеглер үстү бөгөр таварылгалар бар. Амгы ажыл-херектеривис темпизи, база бар арга, байдалывыс ёзугаар санап көөрге, үшкү корпустың туйбу салыын июнь айда доозуп, ону июнь айны сөөлзүредир иштики ажылдар участоктарынга, тудугну чүмү-биле сентябрьда доозуп, керээлиг организацияларывыска дужаап болур аргалыг болуп турар бис.

Ындыг болганда амдыгааштан эгелеп бо тудугга комплексилиг графикти ажылдап кылгаш, оон күүселдезин хандырары-биле, бүгү-ле болдунар организас-техниктиг хемчеглерни ап чорударын байдал негей берген. Амдан эгелээш туйбу салыы дооступ турар үшкү корпуска санитар-техниктиг иштики монтаж үттерин үтээрнинге бир компрессорну доктаамал быжыглап тургузары чугула. Ол ышкаш крыша айтырыын үзе шиитпирлээр өй келген. Чүге дээрге бо хүнге чедир бо бажыңга крыша чымчак химиктиг шывыгдан бе, азы ыяштан кылыр бе дээрзи биске билдинмейн турар. Тудугжулар бистер тудугнуң салым-чолу, ону айыттынган хуусаазында ажыглалче киирери дээш харысалгалыг бис. Моон ужурунда тудугнуң темпизин бедидери дээш, болдувустан хамааржыр бүгү хемчеглерни алыр хүлээлгелиг бис.

Бо тудуп турарывыс 114-кү серияның бажыңнарында гипсошлактан кылган иштики ханаларның маркалары хөй болуп турары көзенчиг эвес. А бир хаттты бүрүн дуталарда 25 хире аңгы-аңгы марканың ханаларын монтажтап тургузар-дыр бис. Хөй хевирлерлиг ханаларны, четчелеп монтажтаары тудугжуларга-даа, ону бүдүрүп чорудар заводка-даа иарын. Квартираларга кежир кылыр өрээл ханаларын аңгы-аңгы кезектерден кылбайн, чаңгыс катап хран-биле көдүрткеш тургузуп, монтажтаар кылыр, туудуштур кылыр болза чугула. Ол ышкаш чамдык хемчээл талазы-биле улуг ылгал-лын ханалар маркаларын катказ, чаңгыс-чай стандарттыг кылдыр кылза эки деп санап турар бис. Хөй аңгы кылыгларны четчелеп монтажтаарынга чеже машина болгаш кижи шагы чарыгдаттынып, ниити тудугнуң темпизинге кандыг салдар чедирип турарын өөренип көөрү база чугула. Чаңгыс чижектен көрээлиңер. ПГ-1, ПГ-1-1 маркалыг тудуштурып эптээр иштики хананың монтажынга хөй шак чарыгдаттынар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн кудуладып, озал-ондак болдурбазының дүрүмүн хажыдып турар. Бо айтырыгларны төлевилекчилер болгаш эргелел, трест удуртулгазы өөренип көрзе чогуур.

Чагыкчылар болгаш тудуг материалдары кылыр комбинаттың удуртукчулары тудугжулар-биле хүн бүрү харылзаалыг ажылдаары күзенчиг. Чүге дээрге оларның-биле бистиң аравыста практиканга кады шиитпирлезе чогуур айтырыглар хайы хөй. Борта чижек кылдыр айтырга, чамдык демир бетон кылыглар, иштики ханалар тудугга кээрге монтажтаары кончуг берге, ыргак дагыр таарышпас болгулаар таварылгалар хөй. Ол технологияны үреп, тудугнуң шынарын кудуладып турар. Ол ышкаш чамдык эжик, соңга кедезиниң бетон оорганларының монтаж дээрбектери бодун угбас, чиңге сывырындак демирлерден кылгылаан болгулаар. Ындыг оорганларны бедик тудугларже көдүрүп монтажтаары айылдыг. А чада марштарының дээрбектери чүгле чаңгыс ийинде, а монтажтаарда өске талазына база ийи дээрбектер каңнай хайындырып тургаш монтажтап, база артык үе-шакты чарыгдап турар бис.

Үстүнде айыттынган четпестер ажыглалга киирери көрдүнгей бо тудугнуң темпизин шапкынчыдарынга биче эвес шаптыктыг доткарны чедирип турар. Ажыглалче киирери көрдүнгей бо тудугда тудугжуларга хамаарышпас керээлиг организацияларывыстың хүлээлгезинге хамааржыр, амдан эгелезе чогуур белеткел ажылдары хайы хөй. Чижекке алырга, батареялар, суг дамчыыр хоолайлар артының малгаштаашкының, соңга блоктарын тургузуп быжыглап, соңга аданың плиталарын салып, шала маңзаларын белеткээри дээш ышкаш ажылдарны амдыгааштан эгелеп болур.

Доңгак ЧҮЛЬДҮМ-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЧАА НИИТИЛЕЛ ТУРГУЗУУШКУНУ

МОГАДИШО. (СЭТА-ның корреспондентизи). Сомали Демократтыг Республика июль 1-де хамаарышпас чоруун чарлааныың оюн демдеглеп турар.

Он беш чыл бурунгаар национал-хосталгалыг күштерниң үр болгаш кызымак демиселиниң түннелинде чангыс аай тускай догунналаан күрүне тургустунган. Ынчалза-даа хамаарышпас чоруктун баштайгы чылдары Сомалинин ажылчы чоннарының байдалын шоолуг өскертпээн. Национал-хосталгалыг шимчээшкиниң чалгыы-биле эрге-чагыргага келген башкарыкчы бөлүктер чүгле боттарының эрге-ажыктарын удуртулга болдуруп, аңыяк күрүнеени экономиктиг бууразашкынының мурнунга тургускан.

1969 чылдың октябрь 21-де болган шериг эргилдезиниң түннелинде эрге-чагырга Дээди Революстуг Чөвүлелдиң (ДРЧ) холунче шилчээн. Ол чөвүлел ёзулуг социал-экономиктиг чаартылгаларже орукту ажыдып, хамаарышпас чорук дээш сомали улустуң демиселин эчис сорулгазынга чедирген.

Дээди Революстуг Чөвүлел социализмнин принципторинге үндезилеттинген чаа ниитилелди тургузуп эгелээн.

Бодунуң хамаарышпас чоруунуң он алдыгы чылын Сомали чангыс аай болгаш сыры каттышкан байдалда социал-экономиктиг чаартылгаларның программазын амыдыралга боттандырып турар калбак улус массаларының күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейлиг чоруунуң өзүп турар байдалдарында эрттирип турар.

СЭТА-ның буруу шавыышкыны

Июнь 23-те француз «Котидьон де Пари» солун «Республика» деп португал солунунуң үүлүн барымдаалап алгаш, Барын Европаның компартияларынга «Крейльдиң инструкциязы» дижир үвенин парлаан, «эрге-чагырганы чаалап алыр» дизе канчаар хөделзе чогуурун ыыла айтын каан деп, ынна нүүлдеп бижээн.

«Республика» болгаш «Котидьон де Пари» деп солунларның парлаанны болгаш барын буржуаз парлалганың деткий бергени ол үүлдер Барын Европа чурттарының коммунистиг партияларының ажыл-чорудулгазын өскүлдеп хоптаар, Португалияда революсчу-демократтыг чаартылгаларның хереженге когарал чедирер дээн өнчүк-чөңгээлиг меге үүлдер-дир деп медеглээр кылдыр СЭТА төлөөлеттирген.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

ВАРШАВА. Муң-муң польша чурук тырттырыкчылары «ССРЭ-ге кылган» деп маркаларлыг аппараттарны ажыглап турарлар. Олар боттарынга таарышкан «Зенит», «Зоркий», «Смена» деп аппараттарны күзелдин-биле сыдып ап турар. Чүгле бо чылын Польшаның магазиннеринге 150 муң совет фотокамералар кирер.

ТОКИО. Майның төнчүзүнде, июньда Японияның мурнуу районнарынга чаттан чайыктыг чаашкыннар көдээ ажыл-агыйга эзлээн улуг чидириглерни чедирген. Агаар-бойдустуң халаа-ны 32 префектураларны хаара туруп, көдээ ажыл-агыйның 4 миллион гектар ажыглаг черлеринге дегген.

КАТМАНДУ. Фашизмин тиилээнинің 30 чыл оюн байырлап эрттиреринің талазы-биле Непал комитетиниң инициативазы-биле «Национал-хосталгалыг шимчээшкиниң хөгжүлдезинге фашизмни тиилээнинің салдары» деп темага семинар ацаа болган. Семинарга чер реформазының херектериниң талазы-биле министр Д. М. Шрестха, «Коммонер» солунуң редактору болгаш өскелер-даа идеткел кылганнар.

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. Чоокта чаа Сан-Луис деп бразил хоорайжыгаш армия кезектериниң болгаш полицияның киржилгези-биле кылган шериг маневрларының чери болу берген. Чыскаалчыларны тарадыр ойладырының болгаш хоорай партизаннары дээрлер-биле дамиселдин эргаларын аңаа өөренди турган.

КУАЛА-ЛУМПУР. Малайзияның көдээ районнарында малярия мурнундагызы ышкаш эң-не нептерээн аарыг болуп, «өлүрүкчү аарыг» боон хевээр арткан. Кадык камгалал министерствозунуң сан-түүн-биле алырга, чүгле Барын Малайзинга чылдың-на 200 муң хере кижи маляриядан аараанының таварылгаларын албан ёзузу-биле демдеглеп турар. Парлалганың болаалы-биле алырга, херек кырында ол сан оон-даа хөй.

ПРАЯ. (Ногаан Мыстың ортулуктары). Ногаан Мыстың ортулуктарында архипелагтың төөгүзүнде бир-ле дугаарында улустуң тургузукчу ассамблеязынга соңгулаалар июнь 30-де болган. Соңгулдаларны Гвинеяның болгаш Ногаан Мыстың ортулуктарының хамаарышпас чоруунуң африканчы партиязының (ПАИГК) болгаш Португалияның чазаның аразында 1974 чылдың декабрь 18-те дугуржулгаазын ёзугаар чоруткан.

(СЭТА).

ИНДИЯ: реакцияның планнары буурап

Д ҮЖЕР

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның янзы-бүрү районнарындан медээлерни ёзугаар алырга, онза байдалды тургусканының соонда чуртта байдал шыпшын артып турар. Чазактың албан черлери, садыг-үлетпүр конторалары, өредилге черлери мурнундагызы дег ажылдап турар. Вихар болгаш Гуджарат штаттарга реакционерлериниң үүрмек ускулежиишкиннери болгаш дүржок хөделиишкиннери болгулаан. Элээн каш оппозистиг партияларның ол штаттарга, ол ышкаш Андхра-Прадешке, Кералага, Уттар-Прадешке болгаш Махараштреге корум-чурум чок чорукту, политиктиг ажыл соксадыышкыннарын болдуруптар дээн оралдажыышкыннары долузу-биле чедимче чок болган деп, анаа болган парлалга конференциязынга чазактың телеэлектризи онзалап демдеглээн.

Ол оралдажыышкыннарның буурап дүжериниң дугайын барын үзелдиг айыыл-биле демиселге чазактың шиитпирлиг хемчеглерин деткээн, янзы-бүрү массалыг организацияларның хөй саныг медеглелдерин парлаан чер-чернин парлалгалары база херечилеп турар. Чижээлээрге, ындыг медегледи чурттуң удуртукчу профсоюзлел каттыжыышкынарының бирээзи, профсоюзлелдернин Индий национал конгрезинин удуртулгазы кылган.

Индияда болуушкуннарны делегейде канчаар көрүп турарын Дели парлалга дыңналып турар. Даштыкы чурттарның депшилгелиг хөй-ниитизи Индияның демократтыг чаалаң алыышкыннарын камгалаарынга Индира Гандиниң чазаның ап чоруткан хемчеглерин деткип көрүп турар. Оон-биле холбаштыр Индияның чазаның шиитпирлиг хөделиишкиннеринге болуунуң таарзынмаанын ажыы-биле илереткен Пекин солуннарының сөстери шуут удурланышкак болган.

«Женьминь Жибао» солун болгаш Синьхуа агентилел Индияның реакциязын камгалай бергеннер. Индияның иштики херектеринче каржызы-биле холгаарлап кирип, олар Премьер-министр Индира Гандиже чөнгээ кылып, Индияда реаксылыг элементилерни оон баштап турар чазаанга удур демиселче ажыы-биле күткээннер. Пекиннин пропагандистериниң «барымдаалары» болза Индияда чорудуп турар социал-экономиктиг чаартылгаларны бүгү-ле аргалар-биле нүүлдеп турар болгаш Индира Гандиниң чазаның хамаарышпас даштыкы политиказының угланыышкының кошкалырын оралдашкан Индияның реаксылыг «Джана Сангх», «Бхаратия Лок Дал», «Конгресс организациязы» дээн ышкаш мындыг партияларының удуртуучуларының бадыткаңдары-биле катчы берген.

Порт алгып турар

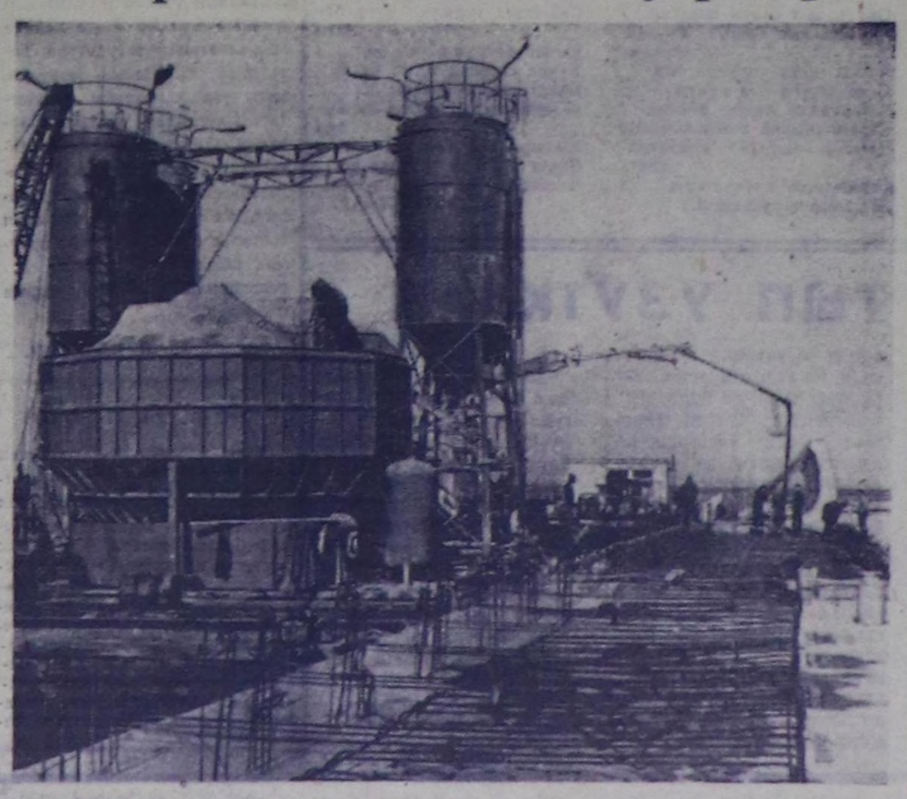

ПОЛЬША. Гданьскиниң Соңгу порту калбарып турар. Чыл бүрүзүнде 6 миллион тонна суук оттулар чүүлду сорадурар шыгжамырлыг нефть өртээлин ында тудуп турар.

ЧУРУКТА: порт дерилгелериниң тудуушкуну.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ОЙТУР ШААП ТУР

● **НЬЮ-ЙОРК.** Бостон портунуң 600 докерлериниң (чүдүрүкчүлериниң) ажыл соксадышкыны тиилелгелиг доозулган, олар ажылчы чоннарның ажыл төлевирин хөреңгитеннериң кызырар дээн бодалдарын ойтур шаапкан. Ажыл соксадышкыны бир ай иштинде чоруп турда порт ажылчыннарының шиитпирлиг шудургу чоруу пароход компанияларының эзлерин боттарының планнарындан ойталаарынче албадапкан.

АКШ-тың улетпүр талазы-биле эң улуг хоорайы, каң шуткулга улетпүрүнүң төвү — Питтсбургта (Пенсильвания штат) хүннүң үнер солуннар эзээн каш хүн иштинде үнмээн. Ында «Пресс» болгаш «Питтсбург Пост-Газетт» солуннарны үндүрүп турар «Питтсбург пресс компани» компаниянын 700 солун тарадыкчылары ажыл соксадышкынын үргүлчүлеп турар.

Элээн каш солун тарадыкчыларын ажылга катан тургузарындан администрацияның ужур-дурум чок черге ойталаанының соонда ук ажыл соксадышкыны эрткен неделяда эгелээн.

● **ТОКИО.** Окинаваның ажыл соксаткан порт ажылчыннары боттарының негелделерин хандырарын чедип алган. Порт ажылчыларының Бүгү-япон профсоюзлелиниң Окинава салбырының удуртулгазы-биле чугаалажышкынарга Хаба порттуң администрациязы күш-ажылдың байдалдарын эжиждер талазы-биле эзээн хөй хемчеглерни боттандырарын аңаан.

● **АФИНЫ.** Бо чылдың үүгле июнь айда безин Грециянын үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары 30 хире ажыл соксадышкыларын кылганнар.

Элевсиниде (Пирей хоогунда) Грецияның эң улуг судно верфинде докерлериниң ажыл соксадышкыны ай ажыр улажылап турар. «Биохром» дээр химия концериниң болгаш өске-даа будүрүлгелериниң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары дыка хөй хүннер дургузунда ажыл соксадын келген.

Ажыл соксадышкынныг шудургу демиселдің түпкелинде электродвигателер үндүрериниң «Эксимо» фирмазының ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары. Паппас фирмазының хөмүр-даш уургайларының шахтёрлары, «Соңгу Грециянын химия үлетпүрү» компаниянның ажылдакчылары боттарының эзээн хөй негелделерин чедип алганнар.

● **КАРАЧИ.** Чурттуң банк ажылдакчыларының он бир хүн уламчылган ажыл соксадышкыны Пакистанда доозулган. Олар ачы-чемнин болгаш той чугула бараанларының өртектериниң үүктел чок аартаашкыны-биле холбаштыр ажыл төлевирлер улгаттырарын негээнгер. Ажыл соксадыкчылары оларның негелделерин чугаалажып көөр болгаш болдунар ыргалыг болза хандырып бөгөр дугайында чазактың аазаашкынын чедип алганнар (СЭТА).

Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан

ЧҮРЕКЧЕ УЖУККАН

Эрткен субботада Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында иогаан театрга найысылалдың культура албан черлериниң төлээлекчилериниң аразында уран номчуулага конкурс болуп эрткен.

Конкурс чоокта чаа байырлап эрттиргениис Тиилелгениң 30 чыл оюнга тураскааттынган болгаш «Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан» деп девиз-биле эрткен.

Ада-чурттуң Улуг дайынының аар-берге үржүктары улуг салгалдың кижилериниң сеткил-түрээнден амдаа арлып читпээн. Арлып читпес-даа ужурлуг.

Уран номчукчуларның конкурска номчууру-биле шилип алган шүлүктериниң темазы янзы-бүрү: дайынга каргыш-биле долдунган хөөннерни илереткен шүлүктер, шүлүглелдер, амыдырал, ынакшылдың уян, чаагай өөрүшкүүн алдаржыткан лириктиг шүлүктер, шүлүглелдерден үзүндүлер сесерликке чаңгыланып, дыштанганнарга аян тудуп турган.

Уран номчулгага конкурс найысылалдың культура албан черлериниң төлээлекчилериниң аразында ийиги удаа эртип турары бо. Баштайгызы 1972 чылда болган. Ынчангы конкурстуң тиилекчилериниң чамдыызы бо конкурска база киришкеннер.

Эң ылаңгыя «Шын» солуннуң төлээзи М. Смирнова ынчан Ю. Тувминиң «Акыдуцмалышкылар» деп шүлүглелин бедик мергежилбиле күүсеткеш, шаңналдыг черге четкен турган, а олла күүседикчи бо удаада Э. Межалайтистиң «Солдаттың өлгени» деп шүлүглелинден «Ошкаашкын» деп эгени номчааш, көрүкчүлериниң болгаш жюри кежигүннериниң бедик үнелелин ап, база-ла шаңналдыг черге четкен.

«Тываның аныяктары» солуннуң ажылдакчызы, аныяк шүлүкчү К. Сарыг-оол бодунуң «Россиям», «Тыва оол мен» деп шүлүктерин бедик деңнелге номчааш, шаңнаткан.

М. Шолоховтуң «Олар Төрээн чурту дээш тулчуп чорааннар» деп романындан үзүндүүң радиокомитеттиң төлээзи Ф. Чернов сагышсеткилге артып каар кылдыр номчааш, ийиги чергениң шаңналынга чедип, хүндүлел бижик болгаш өртектиг түүлдер-биле шаңнаткан.

Найысылалдың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының ажылдакчызы А. Калга-оол Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы С. Пюрбюнүң «Херээженнер эвес болза»..., база Ю. Кюнзегештиң «Ынакшыл болгаш килеңниң ырызы» деп шүлүглелиниң үзүндүү уран-мергежил-биле номчааш, үшкү чергениң шаңналынга четкен.

Конкурстуң эң аныяк киржикчизи 2-ги классчы Н. Кириленко дайын дугайында шүлүк номчааш, мактал шаңналга четкен.

Уран номчулганың түңнелиниде 10 киржикчи боттарының номчулгага бедик мергежилдиин көргүзүп, чогуур черлерни өзүп, мактал шаңналдарга четкеннер.

Найысылалдың культура албан черлеринде уран номчулгага салым-чаяаныг кижилериң хүн бүрү немежип, оларның мергежилиниң өзүп турарын бо конкурс көргүскен.

Мындыг янзылыг конкурстарны тус-тус коллективтерге, колхоз, совхозтаргадаа эрттирери күзенчиг.

Монгуш ДОРЖУ.

Улусчу чогаадылга фестивалы

БИРГИ ЭЭЛЧЭЭ

Ажылчы чоннарның улусчу чогаадылгазының Бүгү-эвилел фестивалының республика оргкомитединиң хуралы болуп эрткен. Аңаа Бүгү-эвилел фестивалының бирги эзлчээниң республикада чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Ажылчы чоннарның бот-тывынгыр уран түүл чогаадылгазының фестивалының бирги эзлчээ фашистиг Германияны совет улустуң ажып тиилээниниң 30 чыл оюнга белеткелбиле холбашкан. Ынчангаш баштайгы эзлчег колдуунда Тиилелгениң 30 чылынга тураскааттынган. Бо талазыбиле чер-черге концерттер, конкурстар, шижиктен көргүзүглер, культурлуг селгүүстээшкиннер болгулаан. Ылаңгыя Кызыл хоорайга Тиилелгениң хүннеринде дайын чылдарының ырларының республика фестивалы эрткен. Аңаа республиканың тос районнарының төлээлекчилери киржип, боттарының уран талантызын көргүскен.

Нинти ырлар ансамбльдериниң, оркестриниң, солистериң репертуарларынга Төрээн чурттуң камгалакчыларының, фронтунуң болгаш тылдың маадырларының өлүм чок маадырлыг чоруунуң дугайында, Совет Чепсектиг Күштериниң болгаш чоннуң бузулбас чаңгыс эвиниң дугайында, социализм чурттарының акы-дуңма кады ажылдажылгазының дугайында ырлар, шүлүктер, көргүзүглер киргилээн.

Эрзин райсинуң ажыл-агыйларында партия организациялары чоннуң бот-тывынгыр уран чогаадылгазының кижизидикчи ужур-дузазын барымдаалап көргеш, олче улуг кичээнгейни салып, аңаа удуртулганы шыңгыыратканын хуралга демдеглээн. Район төвүнүң тос коллективтери солун концертин көргүскен. Районнуң ажылчы чоннарының чогаадыкчы чорук дээш чарыжында чээрби алды агитквартира киржип турар.

Барыын-Хемчик районга фестивальга 87 агитквартира киришкен, бот-тывынгыр уран түүлдүң 12 коллективи концерт көргүскен. Ол ышкаш ус-шеверлер ажылдарының район делгелгезин организастаан. Аңаа 537 экспонаттарны делгээн.

Ажылчы чоннарның улусчу чогаадылгазының Бүгү-эвилел фестивалының бирги эзлчээнге бот-тывынгыр уран түүлдүң 16 муң ажыг киржикчилери киришкен болуп турар.

Бүгү-эвилел фестивалын эрттирерин организастап турарында чайдых четпестер амдаа бар дээрзин хуралга айыткан. Улусчу чогаадылганың фестивалы Бии-Хем, Тожу, Каз-Хем районнарда ооңум чоруп турар. Концерттериниң шынары куду, киржикчилериниң саны эвээш. Ол районнарның клубтарында, культура бажыңнарында техниктиг чогаадылганың бөлүүмнери ажылдавайн турар.

Улусчу чогаадылганың фестивалының Тес-Хем болгаш Таңды районда кошкак чоруп турарын, бо талазы-биле ук районнарның оргкомитеттериниң сула ажылдап келгенин хуралга санал бергениер шыңгызы-биле шүүмүүлээш, моон соңгаар кол кичээнгейни түже угландырза эвил дээрзин тодаргай айыткан. Кол түве— улусчу чогаадылганың фестивалынче уран талантылыг кижилерни көйү-биле хаара тудары, репертуарның идей-политиктиг угланышкынын тодарадыры, клубтарның, культура бажыңнарының, улусчу театрларның ажылын экижидери, фестивальдың баштайгы эзлчээнің түңнелдерин оргкомитеттің хуралдарынга анализтеп көрү дээрзин хуралга демдеглээн.

Ыр коллективинде

САХАЛИН. Орус улустун Сахалинде хөйнүн ыр коллективинде 100 ажыг кижи киржип турар. Ол коллективтиң уран түүлүбиле Сахалиннин болгаш Курил ортулуктарның, Москванын болгаш Ленинградтың чурттакчылары эки таныш.

ЧУРУКТА: улустун Сахалинде хөйнүн ыр коллективинин кежигүннери Л. Фёдорова (солагай таладан) биле Л. Шулюк.

О. ГАЛУШКОНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

АДА-ИЕ ЫНДЫГ ТУРДА...

Июнь 17-де үнген «Шында» К. Шожулдун «Шын чарыгдаар болза...» деп түүлүн сонуургап номчудум. Өг-бүле бюджедин шын чарыгдаары— кол айтырыгларның бирээзи. Ол талазы-биле бистиннде байдалды бичии-даа бол бижикседим.

Бистиң суурда эш хуузунун судун-даа, дружинниктер-даа эки ажылдап турар. Ылаңгыя чоннуң элээн хөй хомудалдарын эш хуузунун судунга оң ийи улаа сайгарып көрген. Хөй-ниитиниң көрүм-чурумун хайгаарап көөр талазыбиле дружинниктер И. Балханов, К. Дамбаа, А. Серен, М. Дапык болгаш өскелер-даа доктаамал болгаш идепкейлиг ажылдап турар.

Мен бодаарымга, хамык-ла багай үүлгедилериин үнер дөзү—чамдык кижилериң арага-дарыга хандыыр чоруунда дижир. Ындыгларның бир багай уржуу—аныяк салгалга боттарының ол багай үлегериниң, оркестриниң, солистериң репертуарларынга Төрээн чурттуң камгалакчыларының, фронтунуң болгаш тылдың маадырларының өлүм чок маадырлыг чоруунуң дугайында, Совет Чепсектиг Күштериниң болгаш чоннуң бузулбас чаңгыс эвиниң дугайында, социализм чурттарының акы-дуңма кады ажылдажылгазының дугайында ырлар, шүлүктер, көргүзүглер киргилээн.

Эрзин райсинуң ажыл-агыйларында партия организациялары чоннуң бот-тывынгыр уран чогаадылгазының кижизидикчи ужур-дузазын барымдаалап көргеш, олче улуг кичээнгейни салып, аңаа удуртулганы шыңгыыратканын хуралга демдеглээн. Район төвүнүң тос коллективтери солун концертин көргүскен. Районнуң ажылчы чоннарының чогаадыкчы чорук дээш чарыжында чээрби алды агитквартира киржип турар.

Барыын-Хемчик районга фестивальга 87 агитквартира киришкен, бот-тывынгыр уран түүлдүң 12 коллективи концерт көргүскен. Ол ышкаш ус-шеверлер ажылдарының район делгелгезин организастаан. Аңаа 537 экспонаттарны делгээн.

Ажылчы чоннарның улусчу чогаадылгазының Бүгү-эвилел фестивалының бирги эзлчээнге бот-тывынгыр уран түүлдүң 16 муң ажыг киржикчилери киришкен болуп турар.

Бүгү-эвилел фестивалын эрттирерин организастап турарында чайдых четпестер амдаа бар дээрзин хуралга айыткан. Улусчу чогаадылганың фестивалы Бии-Хем, Тожу, Каз-Хем районнарда ооңум чоруп турар. Концерттериниң шынары куду, киржикчилериниң саны эвээш. Ол районнарның клубтарында, культура бажыңнарында техниктиг чогаадылганың бөлүүмнери ажылдавайн турар.

Улусчу чогаадылганың фестивалының Тес-Хем болгаш Таңды районда кошкак чоруп турарын, бо талазы-биле ук районнарның оргкомитеттериниң сула ажылдап келгенин хуралга санал бергениер шыңгызы-биле шүүмүүлээш, моон соңгаар кол кичээнгейни түже угландырза эвил дээрзин тодаргай айыткан. Кол түве— улусчу чогаадылганың фестивалынче уран талантылыг кижилерни көйү-биле хаара тудары, репертуарның идей-политиктиг угланышкынын тодарадыры, клубтарның, культура бажыңнарының, улусчу театрларның ажылын экижидери, фестивальдың баштайгы эзлчээнің түңнелдерин оргкомитеттің хуралдарынга анализтеп көрү дээрзин хуралга демдеглээн.

Ада-ие ындыг турда... Ынчалза-даа эш-өөрүнүң чагыг, сургаашкынын олар херекке албайн, ам-даа акша-хөреңгизин арагаже өргүвүшаан...

Ынчангаш арагага удур демиселди улам күштелдирер бис. Ада-иезин кандыг болдур, уруг-дарыы база оларның оруун эдерер деп чугаанын чамдык шын талазы бар деп бодаар мен.

Б. МОНГУЛ-ООЛ.

Улут-Хем район.

Кожаларга бараалгадып

Тываның өөгүм-шин театрының орус бөлүүнүн Даг-Алтай автономнуг области гастрольдары чедишкиннинг чоруп турар. Олар боттарының шинилерин Онгудай, Усть-Коксинке, Усть-Канск районнарының көрүкчүлериниге 25 ажыг катап бараалгаткан. Ол районнарның ажыл-ишчилери бистиң артистерившистиң оюнун көргеш, өөрүп четтиргенин илерелдип, кожаларының уран талантызынга чер болганга байыр чедирип турар.

Н. КАРДАШЕВ.

Септеп эгелээн

Өвүр районнуң Торгалыг ортумак школазын чаа өөредилге чылынга белеткээр дугайында айтырыгны башкылар чөвүлелиниге чугаалашкан соонда, партия эге организациязының хуралынга база көргеш. Школада өөредилге доозулган болгаш септелге шуудаан. Школаның үрелик печкаларын чаартып эгелээн. Эң-не хөй үе шак негеттинер штукатура септелгезин шалыкын чорудуп, амгы үеде школаның классларын чугайлап эгелээн. Парталар, стол, салдайдарны септээринге материалдар четчелеттинген. Класс самбыраларын, школа чаныының херимин септеп дооскан. Торгалыг ортумак школазының үүрмек септелгезин июль 10-да доозарын планнаан.

Н. ДАМДЫН.

БИЧИИ ФУТБОЛИСТЕР

Школачыларның футболга Сибирь зоналының бирги черин дээш түңнел оюннары бистиң республиканың найысылалынга алды хүн үргүлчүлээш, доозулган. Болуп эрткен солун маргылдаага Кемерово биле Иркутск областардан келген бичии футболистер техника-даа, тактика-даа талазы-биле өске командалардан ылгалып, ужуражылга бүрүзүнде чараш оюнну көргүзүп турган, школачыларның футболга Бүгү-эвилел маргылдаазында Сибирь зоназының алын камгалап киржир эргени чаалап алган.

Кемерово областан келген «Кузбасс» команда дөрт ужуражылгазындан чаңгыс-даа командага уттурбайн, түгле бир команда-биле хайыгашкан. Боттарының хаалгазынче бир мячикти эрттиргеш, удурланыкчызының хаалгазынче тос мячикти кивр тепкен. Ийиги черни алган Иркутск областың «Ангара» командазы түгле «Кузбасска» уттурган. Турнир таблицазының үшкү одуруун Бурятиянның школачылары эзлээн.

Бистиң республиканың школачыларының шилиндек командазы-биле Якут АССР-ден келген «Спартактың» футболистери дөрткү, бешки чер дээш аразында ойнаанар. Түңнелинде ол командаларның оюну 1:1 болган. Ынчаарга ол командаларның ооң мурнунда оюнларга боттарының болгаш удурланыкчызының хаалгазынче киирген санын алгаш көөрге, бистиң республиканың школачылары турнир таблицазының дөрткү черин, а Якут АССР-ден келген школачылар сөөлгү черни алганнар.

Маргылдааның, судьяларының, тренерлериниң болгаш көрүкчүлериниң саналын аңгаар алырга, эн-не чараш, бедик мергежилдиг оюнну «Ангара» команда көргүскен. Ол команданың ойнакчылары Толя Самодуров, Сережа Алексеев болгаш Миша Булаев олар футболдуң нарын аргаларын эки билиран ук маргылдаага көргүскеннер. Бистиң футболистерившистен Омак биле Сергей Нандара алышкылар, команданың капитаны Саша Долгополов, Юра Алексеев олар база багай эвес ойнааннар.

Чедишкиннер-биле чергелештир четпестерни айтыры чугула. Бистиң республиканың футболистери болуп эрткен маргылдаага өске командаларга техника-даа, шинти белеткел-даа талазы-биле куду деңнелдиин көргүскен. Зона маргылдаазы эгелээриниң мурнунда бистиң команданың футболистери чаңгыс черге чыглып алгаш, белеткел, кылбааны оюн үеинде илерээн. Ойнакчылар бот-боттарының аразында билишпейн турганнар. Өске черлерден келген командаларның ойнакчыларының шуптузу уругларның спорт школаларында футбол секциязының кежигүннери бооп турар. Ынчангаш бистиң республикада уругларның спорт школаларынга футбол секциязын ажыдып, аңаа школачыларны хаара тудар үе келген.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: бирги черни алган Кемерово областың командазы.

БИРГИ ЧЕРДЕ МӨҢГҮН-ТАЙГА

Херээженнериниң делегей чылынга тураскааткан үш районнуң зона маргылдаазы Чөөн-Хемчиктиң Хөндергейге болган. Херээжен волейболистер командалары спорт шөлүүге тургулапкан. Бирги эзлчегде Чөөн-Хемчиктиң командазыбиле Мөңгүн-Тайганың командазы ужурашкан. Сан 2:3 бооп, мөңгүн-тайгажылар тиилээн. Мөңгүн-Тайганың спортчулары улуг-хемчилерни 3:1 санга уткан. Улуг-Хем биле Чөөн-Хемчиктиң командалары ужурашкан, сан 3:1 болуп, улуг-хемчилер тиилээн.

Волейболга маргылдааның түңнелинде бирги чер Мөңгүн-Тайга, ийигизин — Улуг-Хемниң командалары алган.

Ооц дараазында чиик атлетикага үш районнуң херээжен спортчуларының маргылдаазы эгелээн. 100 метрге чугүреринге Чөөн-Хемчиктиң Валентина Куулар бирги, Мөңгүн-Тайганың Валентина Севээн ийиги черни алган. 400 метрге чарышка Мөңгүн-Тайганың төлээзи Аня Саая шылгараан. Черниң беднин, узунун халыырынга Улуг-Хемниң Лариса Ооржак-биле Чөөн-Хемчиктиң Рита Монгуш тиилекчи болганнар. Ядро октаарының маргылдаазынга Мөңгүн-Тайганың спортчулары Дарья Сайын-оол биле Зоя Данзы бирги, ийиги черни үлешкен.

Чиик атлетикага инити команда талазы-биле бирги черни Мөңгүн-Тайганың спортчулары алган. Ийиги, үшкү черни Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем командалары эзлээн.

М. СЕВЕН.

ГРОССМЕЙСТЕРЛЕР МАРГЫЛДААЗЫ

Анатолий Карпов делегей чемпиону атты алган соонда «Фидмарның мемориалы» дээш чурттар аразының маргылдаазынга киришкеш, улуг чедишкиниг болганының дараазында Югославияның элээн каш хоорайларынга хары угда хөй ойнакчылар-биле ужуражырының сеансыларын кылган.

А. Карпов ооц чаныр келген дораан-на ССРЭ-ниң улустарының чайгы VI спартакиадазынга киржир.

Делегей чемпиону дыка хөй чурттарже чалаттырып турар.

Мурнунда делегей маргылдаазынга эрттирер деп турган үш черниң бирээзи — Милаанның шыдыраа клуву делегейниң даңгаар-ла гроссмейстер шыдыраачыларының маргылдаазын эрттирер дээн. Аңаа киржири-биле А. Карпов, делегей чемпиону атты эдилеп чорааннар: Т. Петросян, М. Таль, а ол ышкаш С. Глигорич, Л. Любсевич (Югославия), В. Горт (Чехословакия), Р. Хюбнер (ГФР), Б. Ларсен (Дания), С. Марвотти (Италия), У. Андерссон (Швеция) оларны чалаан. Маргылдаа Миланга августуң 18-те эгелээр.

Гроссмейстерлер шуптузу бот-боттары-биле ужуражып, сйнаан соонда, арткан дөрт эң шилиндектери аразында тускай маргылдажыр.

(СЭТА).

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнаткакын өзүгаар алырга, бүгүн республикага шокар булуттаар, даглыг черлерге чаъс чаап, диңмирээр. Соңгу-барын чүк угланышкынны хат секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дагларга 20—25, оскелериниге — 25—30 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хат секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 28—30 градус чылыр.

Телевидение

ИЮЛЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.

9.05—Документалдыг фильмнер программазы: 1. «Цементижилер», 2. «Кижи, сээн чымыжың», 3. «Бригаданың хол үжүү».

10.05—Эфирде — «Чалыы назын», «Сээн даартагы хүнүң». Өңнүг.

10.35—«Бичилерниң уран чогаадылгазы». Өңнүг.

11.05—«Ай дажы». Хөй серия-лыг өңнүг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. (Англия). 3-кү серия.

11.50—Медээлер.

12.00—«Тюльпан». Музыкалыг өңнүг телефильм.

12.30—Кыска фильм. (Кызылдан).

12.40 — Уругларга фильм. «Хаан-Дроздо б о р о д». Уран-чечен фильм. (ГДР). Өңнүг.

13.50 — «Чурук бүрүзүнде—хөн». Өңнүг.

14.05—Украин телевидениниң болгаш радионуң концерт-эстрада оркестриниң оюну. Киевтен өңнүг дамчыдылга.

14.45—«Ай дажы». Хөй серия-лыг өңнүг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. (Англия). 3-кү серия.

15.30—«Күш-ажылдың гвардейжилери». Комплекстиг тудуг бригадазының бригадири, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. А. Злобин дугайында телеочерк.

17.00—«Бодунуу шылга». Өңнүг.

17.20—Документалдыг фильм.

17.30—«Ye». Информастыг программа.

18.00—«Тюльпан». Музыкалыг өңнүг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.

18.40—Мультфильм.

18.50—«Техниктиг информацииның медээлери». Дамчыдылга.

19.05—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.10—«Ай дажы». Хөй серия-лыг өңнүг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. (Англия). 3-кү серия.

19.55—Украин телевидениниң болгаш радионуң концерт-эстрада оркестриниң оюну. Киевтен өңнүг дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

20.35—Телемедээлер.

20.50—«Чоллачыларга». Дамчыдылга.

21.20—Документалдыг фильм.

21.35—«Чараа-чечен». Шоодуг-луг тележурнал.

МОСКВАДАН

22.00—00.15—ССРЭ-ниң футбол чемпионалы. Финал мурнунуң оюннары. «Динамо». (Тбилиси)—«Динамо» (Киев). Тбилисиден өңнүг дамчыдылга.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кинотеатрларда

ИЮЛЬ 2-ДЕ

«КАА-ХЕМ»: «Ак-көк чыланның» буурааны» 9.40, «Уттундурбаан ыры» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чорвен биле Скроллан» 9.45, 13.25, «Мөңгүн хөлдүң эртинези» 11.35, 15.15, «Үжелээ буруу чоктар» 17.05, 18.55, 21.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Уум өскертпедим» 11.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Албадаттыргаш мөөрейлешкен» 16.20, 18.10, 20.40 шактарда.

Карамаага

Хайыракан байлак, чараш
Мээн чуртум ылап-ла шын,
Карамаазы чараш, омак
Мээн ынаам ышкаш апаар.
Шүлүк, номга маадыр болган
Чүрек оду Карамааны
Чалап, сурап биживедим
Чараш чаңы боду кирди:
Оттуг караа удур көрүп
Оожум-бүдүү хүлүмзүрүүр,
Орай дээрде чырык шолбан
Ону кайын солуп шыдаар.
Чап-чаа кыс бооп, ам-даа чашсыг
Часкы чечек чоруңда бир
Сени көрген эки хүнүм —
Сеткилимде оңмас чечээм.
Чараш шырай эскертинмейн,
Чаштып чыдып калбазын дээш,
Сагыжымга албадаткаш
Саазынга чуруксадым.
Сай-чаъш туржук бүтү бажың
Чайыр мөңгүн ойнай берген,
Буура сынның ыдык бедин
Булут кедип ойнаачы дег:
«Кыраанының демдээ дийинг дел
Кыдыра сос бодавас мен.
Чечек тыткан чодураа дег,
Чедишкен час назынын-дыр.

С. ХОМУСТААР.

Ажылче чалап тур

«Кодээ тудуг» трестиг кежүп чоруур механизастаттынган № 62 колонназынга кол диспетчер, электроканнакчылар, электриктер, Кара-Хаак суурга ажылдаары-биле мастер, 119 аал ишти чурттаар бажың тудуунга дашчылар хереглеттиниг турар. Ооц тудуу доостурга ажылчыннарга оон бажың бээр.

Бистиң адрезивис: Кызыл, Заводская, 24, ПМК-62.

«Тудуг кезектери» комбинат электриктерни, электрослесарьларны, слесарьларны, янзы-бүрү краннарга башкарыкчыларны, стропальщиктерни, бызаңчыларны, чазаныкчыларны, пилорамага ажылчыннарны, цехке бетонщиктерни, газоэлектроканнакчыларны, таңнылаңны; электромеханик болгаш мастер кылдыр ажылдаары-биле инженерлерни, техниктерни, кочегарларны ажылче чалап тур.

Болгун Тувинская правда

● «Сиген кезериниң өйү келген». Мурнуку үүл.

● «1975: беш чылдың доозукчу чылы». Болук материалдар.

● «Кызылга — арыг агаар дээш». Г. Неволиниң корреспонденциязы.

● «Редакцияга чагаалар». Номчукчулар чагааларындан арып.

● «Ферма бүрүзүнге четчир мал чеми дээш». В. Мячиниң корреспонденциязы.

● «Бистиң чурттан, даштыкыдан болгаш спортчу информациялар.

ЧЕДИНИ ТЫП УЗУТКААН

Каа-Хем районнуң Белбей суурнуң чурттакчызы пенсионер Лопсан Чаш-оолович Салчакты чоок-кавыда билбес кижи ховар. Ол аннаарынга мергежилдиг кижилериң бирээзи. Районнуң аңныыр талазы-биле штаттан дашкаар инспектору Салчак май 9-та быскан харың чаапканын ажыглап, бөрүлер истээри-биле хапкан. Элээн чоруп оргаш, ажык шөлге үнүп кээрге, аннарның сектери чыткан. Арга-мергежилдиг аңчы секти шинчилеп көөрге, 3 бөрүнүң чап-чаа-ла ону чигеш чорупканын эскерип каан. Ол аъдын мунгаш, бөрүлерни ыяап-ла тывар деп шиитпирлээн. Сектен ырак эвес черге өөрлериниде адырлы берген эр бөрүнү өлүргеп. Арткан ийи бөрүнүң изин чидирбези-биле, бөрүлериниң доктаагаан чери Алдыы Озук-Салба деп черге хап келгеп. Демги ийи кыс бөрү ында оолдап алган болган, аъттыг аңчыны эскерип каан, олар дезипкеннер. Бөрүлериниң ижээнинин чанынга аңчы дүшкеш көөрге, ол чоок-кавы черде бөрүлериниң чиген аннар сектери көвей болган.

Хоочун аңчыга аннарның сеги хомуданчыг болу берген, кезек боданган үнгүрну казар деп шиитпирлээн. Каскан үнгүрден 7 бөрзекти тыпкаш, суурга эккелген. Чоп ол бөрзектерни көргеш, сеткил ханып, аңчыны мактап турганнар. Бөрүлерни аң азыраар ажыл-агыйга дужаган. Амгы үеде Белбей суурда болук-болуу-биле аңчылар бөрүлер-биле демиселди уламчылап турар.

В. ДОРЖУ.

Белбей суур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 23-54, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 16748. ЧАГЫГ № 2247.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01053.